

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ

KOMİSYON SONUÇ RAPORU ÖNERİSİ

1. KÜRT SORUNUNUN BOYUTLARI VE KISA TARİHÇESİ

Türkiye’de Kürt Sorunu 100 yılı aşan bir sorun olup, tarihte olduğu gibi bugün de hâlâ Türkiye’de siyaseti, siyasal rejimi ve devleti belirleyen ana faktörlerden biridir. Tarihsel bakiyenin üzerine yakın dönem gelişmelerin de eklenmesiyle birlikte çok boyutlu bir sorun olan Kürt Sorunu bugün beş ana eksen üzerinde şekillenmektedir.

1. Kürt kimliğinin inkârı; en somut yansıması kamusal alan ve eğitim dahil anadilin kullanımının engellenmesi.

2. Kürtlerin siyasal katılımı ve temsili; somut sorun alanları, dışlayıcı-aşırı merkeziyetçi idari yapı ile anti-demokratik, kapitalist devlet düzenidir.

3. Kürtlerin yoğun yaşadığı illerin ekonomik gelişme süreçlerinin sistematik biçimde dışında bırakılması, bölgenin düşük yatırım, yoksulluk, işsizlik ve güvencesiz emek rejimleriyle sistemli biçimde “ucuz işgücü havzası”na dönüştürülmesi; böylece sosyo-ekonomik eşitsizliklerin yalnızca bölgesel değil, sınıfsal bir nitelik kazanması.

4. PKK ile devlet arasında 1984’ten itibaren var olan silahlı çatışma.

5. Kürt Sorunu’nun 1990’dan başlayarak ve 2000’lerde yoğun biçimde derinleşerek jeopolitik bir sorun haline gelmesi, salt Türkiye içi değil bölgesel ve uluslararası bir mesele olarak şekillenmesidir.

Kürt Sorunu’nun oluşum süreci 20. yüzyılın ilk yarısına tekabül eder. Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemi ve dağılma süreci ile yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin tek parti döneminde, Türk milliyetçiliğinin ve ulus-devletin inşasıyla doğrudan ilintili olarak oluşmuştur Kürt sorunu.

İlk olarak, Türk ulus-devleti ve onun resmi ideolojisi olan Türk milliyetçiliği, ulusal kimliği etno-dinsel bir tarif üzerinden kurmuştur. Buna göre etnik olarak tarif edilen Türklük dairesi içine Anadolu’daki etnik olarak Türk olmayan Müslüman toplulukların da Türkleştirilerek dahil olabileceği yaklaşımı esas alınmıştır. Bu açıdan Türk milliyetçiliği Kürt kimliğinin inkârı, yok sayılması, asimilasyonu politikaları ve Kürtlerin de bu kimlik asimilasyonunu kabul etmesi beklentisi üzerine kurulmuştur.

İkinci olarak, ulus-devlet inşa süreci aynı zamanda aşırı merkeziyetçi bir idari yapı ve demokratik siyasal katılım ve temsiliyet mekanizmalarının olmadığı tek partili bir siyasal rejim altında gerçekleşmiştir. Bu da Kürtlerin kendi kimlikleriyle demokratik temsil ve siyasal katılımlarının önünü tıkadığı gibi merkezi devletle ilişkilerin çeşitli de facto ve/veya de jure idari-siyasi özerklikler içerdiği önceki dönemlerden farklı olarak aşırı merkeziyetçileşmenin neden olduğu siyasi-idari düzlemde çatışma yaratmıştır.

Üçüncü olarak, bu her iki dinamiğe karşı Kürtlerin gösterdiği sosyo-politik tepkileri ve dirençleri, devlet, askerî ve güvenlikle ilgili bir mesele olarak ele almıştır. Askerî harekâtlar, tedip (uslandırma), tenkil (zorla göç ettirme; herkese örnek olacak şekilde cezalandırma), olağanüstü yönetme biçimleri, Kürtlere medenileştirilecek geri kalmış bölge ve nüfus olarak yaklaşılmaması bu kurucu döneme damgasını vurmuştur.

Görece sessiz geçen 1950’li yıllardan sonra **1960’lar ve 1970’lerde** hem güçlenen devrimci sosyalist mücadele hem de 1960’ların sonunda bağımsız Kürt sol siyasal örgütlerin oluşmasıyla Kürt Sorunu’nun varlığı yeniden kamusal, siyasal alanın gündemine girebilmiştir. Bu dönemde Türkiye İşçi Partisi’nin oynadığı rol tarihsel önem taşır. Doğu Mitingleri ile Kürt halkının taleplerini tüm Türkiye’nin gündemine taşıyan ilk siyasal aktörlerden biri olan TİP, Kürt sorununun toplumsal, siyasal ve sınıfsal boyutlarını açıklayan çalışmaları ve bölgede yürüttüğü örgütlenme faaliyetleri, sorunun yalnızca bir “güvenlik meselesi” değil, Türkiye’nin demokratikleşmesinin asli bir boyutu olduğunu bütün ülkeye göstermiştir. TİP’in 4. Kongresi’nde Kürt halkının varlığını ve eşit hak talebini açıkça tanıyan kararların parti kapatılmasına gerekçe yapılması ise, devletin Kürt sorununa yaklaşımının nasıl sistematik bir siyasi yasakçılık temelinde şekillendiğini çarpıcı biçimde ortaya koymuştur.

Ancak devletin soruna yaklaşımı pek bir farklılık göstermemiş, kimliğin inkârı ve asimilasyona dayalı yaklaşım devam etmiş, sorun aslen devletin güvenliği ve bekası çerçevesinde askeri bir sorun olarak ele alınmıştır. 12 Mart 1971 askeri müdahalesi sonrasında Türkiye İşçi Partisi’nin son kongresindeki kararlarından birinde yer alan “Türkiye’nin doğusunda Kürt halkının yaşadığı” ibaresi dolayısıyla Anayasa Mahkemesi’nce kapatılması, tarihsel bir momenttir. Bu deneyim bugün de Kürt sorununun demokratik, barışçıl ve eşitlikçi çözümünün Türkiye’de toplumsal ilerlemenin ayrılmaz bir parçası olduğunu göstermeye devam etmektedir. 1970’ler boyunca yükselen devrimci sol harekete karşı devletin şiddet politikalarının Kürtlere ve siyasal örgütlerine de doğrudan yönelmesi ve bunun zirvesi olarak da 12 Eylül 1980 askeri darbe ve rejiminin devrimcilere ve Kürtlere yönelik (özellikle Diyarbakır 5 No’lu Cezaevi’nde) uyguladığı işkencelere ve baskılara aynı zamanda Kürt kimliğinin inkârı eşlik etmiştir.

1980’ler ve 1990’lar ise Kürt Sorunu’nun son 40 yılına damgasını vuracak gelişmelere sahne olmuştur. PKK’nin 1984’te silahlı eylemlerini başlatmasından sonra, özellikle 1990’ların başından itibaren devlet Kürt Sorunu’nu sadece ve aslen bir “terör” meselesi olarak tarif ederek Kürt Sorunu’nu askerileştirmiş ve güvenlikleştirmiştir. Bu durum, 1980’lerin sonunda oluşan Kürt sorununun siyasal ve demokratik çözümü tartışma ve yaklaşımlarına nokta koymuştur. Devletin 1990’ların başından itibaren yoğun bir şekilde devreye soktuğu yeni “düşük yoğunluklu çatışma” stratejisi çerçevesinde asker ve polis güçlerinin yeniden yapılandırılması; JİTEM gibi enformel, illegal yapıların oluşması; çoğunluğu köyler olmak üzere yerleşim yerlerinin yakılması ve boşaltılması, zorunlu göç uygulamaları;

sivillere yönelik ağır insan hakları ihlalleri, olağanüstü hal yönetimi; Kürt siyasi partilerinin kapatılması ve siyasi temsilcilerinin tutuklanması, yargılanması, hapsedilmesi; Terörle Mücadele Kanunu ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri yoluyla norm dışı yargılama ve cezalandırma pratikleri döneme damgasını vurmuştur.

2002 sonrasında AKP'nin iktidarda olduğu 2000'li yıllar boyunca Kürt Sorunu'nun şekillenişine, 1999 yılında Abdullah Öcalan'ın yakalanarak Türkiye'ye teslim edilmesi, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik süreci, toplumdaki demokratikleşme ve barış arzuları, ilk önce 2005'te Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin kurulması, ardından Suriye iç savaşı sürecinde Kuzey ve Doğu Suriye Özerk Yönetimi'nin kurulmasıyla sorunun jeopolitik boyutunun gitgide güçlenmesi damga vurmuştur. Bu uzun dönemde, bir yandan silahlı çatışma ve siyasi baskı diğer yandan kısmi sosyal ve kültürel reformlar ve çözüm-müzakere girişimleri aynı anda devrede tutulmuştur. Sınırlı demokratik kazanımlarda başta Kürt siyasal hareketinin mücadelesi ve demokratik toplumsal, siyasal mücadelelerin etkisi belirleyici olmuştur.

AKP iktidarı, Kürt kimliğini tanıma ve Kürtçenin kullanımına dair sınırlı reform adımları atarken, demokratik bir kültürel çoğulculuğu tesise değil ulusal kimliği Sünni-İslami karakteriyle tanımlamaya, dolayısıyla kültürel dışlayıcılık pratiklerine yönelmiştir. Aynı şekilde, mücadeleleri sonucunda güçlenen Kürtlerin siyasal katılım ve temsiliyeti Kürt siyasetçilere yönelik yasaklar, çeşitli siyasi yargı davaları ve giderek azalsa da parti kapatmalar yoluyla engellenmeye devam edilmiştir.

2009-2011 arasında önce “Demokratik Açılım” ardından “Milli Birlik ve Kardeşlik” adıyla anılan ilk çözüm süreci, ardından da 2013-2015 arasında yürütülen “Çözüm Süreci”; genel bir demokratikleşme, toplumsal barış ve barışçıl dış politika boyutlarını içermediğinden ve AKP tarafından dar siyasi iktidar güdülerıyla ele alındığından akamete uğramıştır. 7 Haziran 2015 seçimleri sonucunda tek başına iktidar olamayan AKP, Suriye’de ortaya çıkan özerk yönetimin oluşumuna barışçıl bir dış politika yerine askerî güvenlik penceresinden de bakılmasıyla birlikte Kürt Sorunu’nda başlattığı çözüm sürecine son vermiştir. 2015 yazında Türkiye içindeki cılız özerklik ilanı girişimlerine karşı alınan çok sert güvenlik tedbirleriyle Kürt Sorunu yeniden askerîleştirilmiş ve güvenlikleştirilmiştir. Çok ağır bir şiddetle yeniden başlayan çatışmalı süreç bölgede büyük bir yıkıma ve Kürtler nezdinde duygu kırılmasıyla kopuşa yol açmıştır. Devletin yaklaşımının tamamen güvenlik eksenli hale geldiği bu dönemde, Kürt Sorunu bir kez daha “müzakerenin” değil, “terörle mücadelenin” konusu olarak tanımlanmıştır. Kürt Sorunu’nda çözüm sürecinin tasfiyesi hem toplumsal kutuplaşmayı derinleştirmiş hem de devletin “beka” retoriğini meşrulaştırmıştır. Devletin güvenlikçi refleksi toplumsal düzenin her alanına sızarken Türkiye adı konulmamış bir olağanüstü hal rejimine doğru sürüklenmiştir. Devlet içindeki güç mücadelelerini tamamen dönüştüren bir milat olan 15 Temmuz 2016 darbe girişimiyle, fiili yönetim biçiminin adı konularak ilan edilen OHAL’le birlikte fiilen anayasayı askıya alan bir yönetim biçimi, anayasasız bir devlet ve hukuk normlarıyla bağı kalmayan bir yargı inşa

edilmiştir.

Üstelik Kürt Sorunu sadece Türkiye içi değil Suriye'yi de doğrudan içeren bir sorun olarak tarif edilmiştir. 2015'ten sonra, AKP'nin giriştiği yeni bir siyasal rejim ve devlet inşasının en önemli dinamiklerinden biri Kürt Sorunu'ndaki bu yeni ve tekraren askerî-güvenlikçi yaklaşım olmuştur. Her türlü toplumsal ve siyasal muhalefetin ve hatta en ufak muhalif, eleştirel sesin kriminalizasyonunda, olağanüstü yargılama ve cezalandırma pratiklerine maruz bırakılmasında Kürt sorunu en önemli araç olarak kullanılmıştır.

Bugün Türkiye'de son on yılı aşan dönemde inşa edilmeye çalışılan ancak toplumsal ve siyasal muhalefetin direnciyle hâlâ tamamlanamayan ve gerçekleştirilemeyen otoriter Saray Rejimi'nin hem inşa süreci hem de bunun engellenmesi açısından Türkiye kapitalizminin sınıfsal güç ilişkileri, kapitalist emperyalist sistem içindeki ilişkiler ve Kürt Sorunu'nun seyri ana dinamiklerdir. Dolayısıyla, bugün bağımsız, demokratik, eşitlikçi ve adil bir Türkiye'nin inşası açısından Kürt Sorunu'nda demokratik, barışçıl ve siyasal çözüm elzemdir. Bu çerçevede atılacak adımlar başta saydığımız beş eksen üzerinde ilerlemelidir.

1. Kürtlerin kimliğinin tanınması ve herhangi bir dini, etnik aidiyete belirleyicilik ve/veya üstünlük tanınmayan eşit bir anayasal yurttaşlık anlayışının tesisi.

2. Kürtler de dahil olmak üzere ülkedeki tüm toplumsal gruplar için siyasal temsiliyet ve katılımın gerçek bir demokratikleşme ile sağlanması.

3. Kürt emekçiler dahil ülkedeki tüm emekçilere yönelik sınıfsal ve bölgesel sosyo-ekonomik eşitsizliklerin giderilmesi.

4. Silahlı çatışmanın tüm yasal-siyasi güvence ve düzenlemeleriyle, kamuoyuna tamamen açık, şeffaf bir süreç içinde sona erdirilmesi.

5. Başta Suriye, Irak ve İran olmak üzere komşu ülkelerle, oralarda yaşayan Kürtlerle ve onların siyasal temsilcileriyle askerî-güvenlik ve/veya hiyerarşik emperyal dış politika bakış açısıyla değil barışçıl bir dış politika anlayışıyla ilişki kurulması ve bu ülkelerde de demokratik, çoğulcu siyasal yapıların oluşumuna katkı sunulması.

Demokratikleşme ve barışın bu ülkedeki sigortası ise bunların karşısında yükselen Saray Rejimi değil, ona karşı mücadele eden toplumsal ve siyasal güçler olabilir.

2. SÜRECİN BUGÜNÜ VE KOMİSYON ÇALIŞMALARI

Bir önceki çözüm süreci denemesinden on yıl sonra, Türkiye’de demokrasiyi daha da gerileten tüm olumsuz koşullar altında, önceki başarısız denemeler nedeniyle taraflar arasında ve kamuoyunda güvensizlik daha da derinleşmişken yeniden adı olmayan bir süreç başlamıştır. MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin DEM Parti sıralarına giderek tokalaşmasıyla kamuoyunun haberdar olması sağlanan, yapılan çağrılara Abdullah Öcalan’ın olumlu yanıt vermesiyle PKK’nin feshi, sembolik silah yakılma töreni ve Meclis’te temsil edilen ve grubu bulunan İYİ Parti dışında kalan 6 partiden 5’inin (AKP, CHP, DEM, MHP, YENİ-YOL) ve grubu olmayan partilerden (TİP, EMEP, YRP, HÜDAPAR, DSP ve DP) birer temsilcinin katılımıyla kurulan Komisyon Ağustos 2025’ten itibaren çalışmalarına başlamıştır. Yaklaşık beş aydır faaliyetini sürdüren Komisyon’da sonuç raporunun hazırlanacağı aşamaya gelinmiştir.

Halkla bağ kurarak, yeni sürece dair toplumsallaşma ve şeffaflık, kamusal rıza, sürece olan destek ve güvenin inşası için önemli bir misyonu olan komisyonun bunları yerine getirebildiğini söylememiz ise ne yazık ki mümkün değildir.

Ağırlıklı olarak sorunun mağdurları, tarafları ile konunun çözümüne dair çalışmalar yapmış olan uzmanlar ile sivil toplum örgütü temsilcilerinin dinlenmesinden ibaret kalan bir çalışma yürütülmüştür. Komisyon, barışın toplumsallaşması için kendinden bekleneni yerine getirmemiş, dahası ilk toplantısında belirlediği Çalışma Usul ve Esaslarına dahi uygun çalışmamıştır. Komisyonun amacı ve görevinde tanımlanan özgürlük, demokrasi ve hukuk devleti alanlarında çalışmalar sadece dinleme faaliyetiyle sınırlı kalmış, somut hiçbir adım atılmamıştır. Komisyon tarafından eksik bırakılan alanları ve konu başlıklarını şöyle sıralayabiliriz:

- Sürecin yürütücülüğü dar bir kapsamda tutulmuştur. MİT Başkanı İbrahim Kalın’ın koordinasyonunda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli ve Abdullah Öcalan arasındaki bir iletişimle ve DEM Parti adına yapılan ziyaretler ve görüşmelerle sınırlı tutularak yürütülmüştür görüşmeler. Bu tür hassas süreçlerde her şeyin kamuoyuna açıklanması beklenilmemesine rağmen, şeffaflığı sağlayacak asgari bilgilendirmeler dahi yapılmamıştır. Hem Kürt Sorunu’nun hem de temel hak ve özgürlüklere dair sorunların çözülmesi için evrensel normlar üzerinden ülkenin demokrasi çitasının hayli aşağıda olmasına yol açan bir iktidara güven duyulmasını istemek ciddi bir çelişkidir.

- Abdullah Öcalan’la AKP, MHP ve DEM Parti’nin komisyon üyesi temsilcilerinin yaptığı görüşmelerin tutanaklarının gizlenmesi/sansürlenmesi ise destek ve güven asimetrisindeki makası açtığı gibi, iktidarın siyasi menfaatleri gereği bu sürecin içinde yer aldığına ilişkin kuşkuları besleyen soru işaretlerinin çoğalmasına neden olmuştur.

- Kürt Sorunu’nu çözmeye katkı sunma iddiasıyla göreve başlayan ve 5 Ağustos 2025’te yapılan ilk ve devam eden birleşimlerde iktidar temsilcileri dahil söz alan hemen herkes şiddetin sona erdirilmesinden ve barışa duyulan ihtiyaçtan bahsetmesine rağmen, komisyonun adında ve amacında “barış” sözcüğüne dahi yer verilmemiştir.

- Komisyon’da grubu olmayan 6 partiyi temsilen birer milletvekili bulunması, Komisyon Başkanı Numan Kurtulmuş için kamuoyuna, “Komisyon, seçmenin yüzde 98’ini temsil eden bir katılımıla çalışma yapıyor” şeklinde bir söyleme kaynaklık etmekten öteye gitmemiş; karar alma süreçlerinde sadece grubu olan partilerin temsilcileriyle görüşmeler yapılmış, toplantılar öncesinde kapalı kapılar ardında alınan kararlara uyulmasını dayatan bir irade sergilenerek anti demokratik ve çoğulculuğu gözetmeyen bir tutum takınılmıştır.

- Kürt Sorunu’na dair Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren yazılan raporlar ve bu raporlar çerçevesinde hayata geçirilen uygulamaların sorunu nasıl derinleştirdiğine dönük herhangi bir çalışma yapılamamıştır.

- Ulusal ve uluslararası hukuk ve ilişkiler açısından sorunun nasıl çözüleceğine dair yaklaşım geliştirilmemiştir.

- Başta Terörle Mücadele Kanunu olmak üzere yasalardan kaynaklı sorunlar yeterince tartışılmadığı gibi, sürecin başından bu yana iktidar güdümündeki yargı eliyle yapılan siyasi operasyonlar sonlandırılmamış, Türkiye yargısı için bağlayıcılığı tartışılmaz nitelikte olan AİHM ve AYM kararlarının uygulanmamasına dönük hukuksuzluk sürdürülmüş, hukuk normlarının egemen olduğu ve siyasi iktidardan bağımsız ve gerçekten tarafsız bir yargı düzeninin oluşmasına dönük herhangi bir adım atılmamıştır.

- Süreç boyunca, destek ile güven arasındaki uçurumun kapanmasına yönelik hiçbir adım atılmamış; aksine, yargıdaki keyfilik ve siyasi baskılar, toplumun geniş kesimlerinde derin bir kuşku ve yabancılaşma yaratmıştır. Komisyon, bu anlamda, potansiyel bir uzlaş platformu yerine, mevcut eşitsizlikleri ve adaletsizlikleri maskeleyen bir araç haline gelmiştir.

- Silahsızlandırma, silahlı hareketin sonlanması ve entegrasyon programlarının nasıl olacağına dair komisyon üyelerine bir bilgilendirme yapılmamış, konuya dair ne yapılacağı iktidara yakın medya organlarına bilgi sızdırılarak yapılan haberlerle kamuoyuna aktarılmıştır.

- Çözüm sürecinin Suriye ve Irak Kürtleri ile bölgedeki tüm Kürtler bakımından değerlendirilmesi yapılmamıştır. Kuzey ve Doğu Suriye Özerk Yönetimi ile bir diplomasi geliştirilip geliştirilmediğine dair bilgi verilmediği gibi başta Dışişleri Bakanı Hakan Fidan olmak üzere kimi yetkililerin negatif ve tehdit içeren açıklamaları süreci enfekte etmiştir.

- Bir önceki süreçte hayata geçirilen akıl insanlar heyeti çalışmalarına benzer bir şekilde sürecin toplumsallaşmasına dönük adımlar atılmamıştır.
- Anadilin kullanımına dönük engelleri tartışmak bir yana, Komisyon'da dinlenen kişilerin dahi Kürtçe konuşmasına izin verilmemiştir.
- Önceki çözüm sürecinde oluşan komisyon yerel yönetimlerin güçlendirilmesine dair dinlemeler gerçekleştirip araştırmalar yapmasına rağmen, bu kez Mehmet Uçum vasıtasıyla yerel yönetimlerin yetkilerinin daha da daraltılacağı ilan edilmiştir. Süreç başladıktan sonra dahi DEM Parti ve CHP'li bazı belediyelere dönük siyasi operasyonlarla kayyum uygulamaları sürdürülmüştür.
- Koruculuk müessesesinin kaldırılmasına dönük herhangi bir uzman görüşü alınmayıp, sadece korucuların sistemin devamına ilişkin görüşleri alınmıştır.
- Askerî yasak bölgeler ve güvenlik bölgelerine dair sorunlar tartışılmamıştır.
- Toplumsal uzlaşma ve adaletin tesisi için bir hakikat komisyonu kurulmasına dönük herhangi bir çalışma yapılmamıştır.
- Soruna ve çözüme etki eden kişisel ve toplumsal psikolojik unsurlar ele alınmamıştır.
- Cezaevlerinde inceleme yapmak amacıyla bir alt komisyon kurulmamıştır.
- Cezaevlerindeki PKK ve KCK davalarından tutuklu ve hükümlülerin genel olarak çözüm sürecine yaklaşımları ile görüşleri alınmamıştır.
- Komisyon muhalefet partisi temsilcilerinin de taleplerini karşılayacak biçimde sorunun taraflarını ve uzmanları dinleme odaklı bir yaklaşıma sahip görünse de bu faaliyetler yüzeysel kalmış, geniş toplumsal kesimlere seslenerek süreci toplumsallaştırmak ve kamusal rıza üretmek yönünde herhangi bir somut adım atılmayarak mevcut güvensizlikler derinleştirilmiştir.
- Komisyon'un çalışmaları ve süreç Kürt Sorunu'nu değil sorunun silahlı şiddet kısmını çözmeye odaklı ve diyalog zemininden uzak bir siyasi yaklaşımla PKK'nin kendini feshetmesi ve silahsızlanmasını öncelemiş, sorunun kök nedenleri olan kişinin insan olmaktan kaynaklı haklarını gözetken bir yurttaşlık tanımından uzak kalmış; eşitlik, adalet, demokrasi, temel hak ve özgürlüklere ilişkin talepleri göz ardı etmeye devam etmiştir.

Bu eksiklikleriyle Kürt Sorunu'nun çözümüne yönelik katkı vermek amacıyla kurulduğu iddiasındaki Komisyon ve hali hazırda yürütülen bu süreç, şu ana kadar, gerçek ve kalıcı bir barışı sağlamaktan, temel hak ve özgürlükleri sınırlayan anti demokratik uygulamaların sonlanmasından ve çoğulculuğu gözetken bir uzlaşıdan uzak bir tutumla iktidarın talimatları doğrultusunda işlev görmüştür. Bu tutumla, siyasi iktidarın dar menfaatlerini gözetken tek taraflı bir rıza üretiminin

meşrulaştırma aracı olması istenmiştir. Sonuç olarak, Komisyon'un çalışmaları, Kürt Sorunu'nun çözümünde gerçek bir ilerleme kaydetmekten ziyade, iktidarın otoriter eğilimlerini sürdürme stratejisine hizmet etmiştir. Şu ana kadarki süreç, eşitlik, adalet ve özgürlük taleplerinin görmezden gelinmesiyle, yalnızca şiddetin sona erdirilmesini değil, aynı zamanda demokratik bir dönüşümü gerektiren bir fırsatın kaçırılmasına yol açacak niyettedir. Komisyon ve TBMM iradesi, bu tabloyu tersine çevirmek ve kalıcı barışın tesisi için atılması gereken demokrasi ve eşit yurttaşlığa ilişkin tüm adımların atılması için üzerine düşeni eksiksiz yapmalıdır.

3. KÜRT SORUNU VE SİYASİ İRADE

Ülkemizde yaşayan tüm halkların eşitliğini, özgürlüğünü ve çoğulcu bir şekilde bir arada yaşamasına yönelik hukuki-siyasi çerçeveyi güçlendirecek, açık haksızlıklara uğrayan Kürt halkının haklı taleplerini karşılayacak ve barışı temel değer olarak benimseyecek siyasal ve toplumsal iklim oluşturulması tarihsel bir zorunluluktur.

TİP hem tarihsel olarak hem de güncel konumlanışı gereği açık ve net biçimde barıştan yana taraftır. Toplumun çok büyük bir kesiminin beklentisi de, Kürt Sorunu'nun çözümü için eşit yurttaşlık temelli, demokratik ve barışçıl bir süreç için somut adımlar atılmasıdır. Silahların susmasının, çatışma ortamının geride bırakılmasının ve gerçek bir barışın sağlanmasının ülkemiz için son derece hayati olduğu açıktır. Bu hayati durumun, kendi iktidarını güçlendirmek ve kendi bekasını güvence altına almak gayesi güdecek kişi ve kurumlarca istismar edilmesine dair duyulan haklı kaygının giderilmesi komisyonun öncelikli görevi ve sorumluluğudur. Bu sorumluluk ancak barış yönünde toplumsal beklentiyi karşılayacak ve vicdanları rahatlatacak demokratik ve hukuki adımların hayata geçirilmesiyle vücut bulabilir. Bu adımların atılmasına vesile olmayan bir komisyon çalışması ve sonuç raporu her halükarda sürecin oyalanması, dolayısıyla da iktidarın kendi çıkarına meşruiyet kazanması anlamına gelecektir.

Barışın tesis edilmesinde en başta silahların susmasına ihtiyaç duyulduğu açıktır. Bu bağlamda silahları bırakma çağrısı, PKK'nin fesih kararı ve geçtiğimiz aylarda gerçekleşen silah yakma töreni çok hayati adımlardır. Bu adımların atılmasından umutlanmaktayız.

Ancak çok boyutlu sorunlar yumağının ortasında Türkiye İşçi Partisi olarak, barışın yalnızca silahların bırakılmasıyla tamamlanacak pasif bir hâl değil; demokrasi ve eşit yurttaşlık temelinde kurulacak aktif bir çözüm olduğuna inanıyoruz.

Komisyon raporu bu çözüm yaklaşımını ana amacı olarak belirlemelidir. Aksi takdirde komisyon sadece "Silah Bırakmanın Usul ve Esaslarına Dair Komisyon" işlevi görür. Bu da gerçek, adil ve kalıcı bir barışın sağlanmasını sekteye uğratır.

TİP, kayıtsız şartsız barışın peşindedir. Bu tür süreçlerde silahlı çatışmanın sona erdirilmesinin bir zorunluluk olduğu açıktır ancak bu kalıcı, gerçek ve adil bir barış ile taçlanmadıkça uzun vadede anlamlı sonuçlara yol açmaz. Bu doğrultuda demokratik siyaset zemininin önünün açılması, silahların bırakılmasını barışla neticelendirilecek düzenlemelerin yapılması için komisyon ciddi bir görev ve sorumluluk üstlenerek buna uygun bir sonuç raporu hazırlamalıdır.

Türkiye İşçi Partisi olarak, komisyonun çalışmalarını şeffaf bir şekilde, halkın gözetiminde ve katılımcı bir anlayışla yürütmeyi; günlük ve küçük siyasi hesaplarla halkımızın barış umutlarının istismar edilmesine izin vermemeyi; tüm siyasi partilerin görüş, öneri ve değerlendirmelerinin toplum tarafından açıkça görülmesini ve bilinmesini; farklı yaklaşımların da ortaya konulmasını temel görev sayarak kurulmuş olan bu komisyonda yer aldık. Bu doğrultuda, ülkemizde eşit yurttaşlığın tesisi için siyasi iradeye dayalı acil adımların sonuç raporunda mutlaka yer alması ve komisyonun barış, eşit yurttaşlık ile demokrasi yönündeki ortak iradesinin TBMM'ye ve halkımıza sunulması gerektiği kanaatindeyiz.

Son olarak belirtmek isteriz ki, Kürt sorununun çözümü, yalnızca Kürt halkının özgürlük ve eşitlik mücadelesi açısından değil, Türkiye'deki tüm emekçilerin ortak çıkarı bakımından da belirleyicidir. Türk ve Kürt işçilerinin birbirinden ayrıştırılması, sermaye düzeninin en etkili siyasal araçlarından biridir. Halkların eşitliği ve gerçek barış ancak emekçilerin ortak mücadelesiyle güvence altına alınabilir, Türk ve Kürt emekçilerinin birlikte, barış, demokrasi ve eşit yurttaşlık temelinde yaşayacağı bir Türkiye'ye böyle ulaşabiliriz.

1. Türkiye'nin adalet, özgürlük, demokrasi ve eşit yurttaşlık ihtiyacı istisnasız herkes için haktır ve uygulanması bir zorunluluktur.

Tarihimiz boyunca Türkiye Cumhuriyeti yurttaşları arasında istisnasız eşitlik tesis edildiği söylenemez. Sınıfsal, etnik, dinsel, vb. ayrımcılıklar üzerinden tarihsel akışın barış başlığını ilgilendiren kısmı raporumuzun önceki bölümünde sunulmuştur. Tarihimizin son çeyrek yüzyılında ise bu eşitsizlikler giderilmediği gibi, emekçi halkımız karşı devrimci bir saldırı altında, tek adama dayalı rejimin kökleşmesinin sancıları içinde yoksullukta, yoksunlukta, yalnız bırakılmışlıkta, çaresizlikte, geleceksizlikte eşitlenmiştir. Bu hâl kuşkusuz ki insan onuruna yaraşan, temel bir hak olarak hedeflediğimiz eşitlik değildir. Bugün geldiğimiz noktada tüm yurttaşlara eşit biçimde sunulması gereken kamusal hizmetler neoliberal politikalarla tümüyle tasfiye edilmiş, bu hizmetleri desteklemek yerine kamu bütçesi bir dinin bir mezhebine ait bir anlayışla yönetilen Diyanet İşleri Başkanlığına aktarılmış, deprem suçluları, kadın katilleri ceza almazken çocukların iş yerlerinde öldüğü MESEM uygulamasını protesto eden öğrenciler, düşünce ve ifade özgürlüğünü kullanan her yaştan yurttaşlar hapse atılmıştır. Demokratik haklar gasp edilmekte, özgürlükler kısıtlanmakta, adalet yerle bir edilmektedir.

Bu adaletsizlik her geçen gün daha fazla örneğini gördüğümüz, yurttaşlar arasında iktidara yakınlık üzerinden gelişen ayrımcılığa ve düşman ceza hukuku uygulanmasına dayanmaktadır. Türkiye derhal otoriter, ümmetçi, mezhepçi, milliyetçi ve ayrımcı politikaların pekiştirildiği bir ülke olmaktan çıkmalı, adalet, özgürlük, demokrasi ve eşit yurttaşlığın istisnasız herkes için hak olduğu hatırlanarak tebaalar topluluğu değil eşit yurttaşlardan kurulu demokratik bir cumhuriyet olmalıdır.

2. Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları istisnasız uygulanmalı ve komisyon bu yönde yazılı ortak irade beyanı sergilemelidir.

Kürt sorununun çözümü mutlaka kimi hukuki düzenlemeleri gerektirmektedir. Yapılacak hukuki düzenlemelerin gerçekten uygulanacağını ve toplumsal barışa hizmet edeceğinin garantisi ancak mevcut hukuk normlarına ve bağlayıcı yargı kararlarına harfiyen uyulmasıdır. Bugüne kadar Hatay Milletvekilimiz Şerafettin Can Atalay ile ilgili seçilme hakkının ve hürriyetinin ihlal edildiği gerekçesiyle üç kez olmak üzere, Tayfun Kahraman kararı dahil Anayasa Mahkemesi kararları ile Selahattin Demirtaş, Figen Yüksekdağ, Osman Kavala, gibi siyasi tutsaklar hakkında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından verilen kararlar uygulanmamıştır. Anayasa, Saray iktidarı tarafından defalarca kez ihlal edilmiştir.

Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları kesin olarak bağlayıcıdır. Kararları alt mahkemeler veya siyasi organlar tarafından görmezden gelinemez, kaçınılamaz, yok sayılamaz. Oysa ilgili mahkemelerin kararları Ağır Ceza Mahkemeleri, Yargıtay ve dahi TBMM Başkanlığınca uygulanmamıştır. Hatay Milletvekilimiz Şerafettin Can Atalay'ın milletvekilliğinin düşürülmesi Anayasa Mahkemesi'nce yok hükmünde ilan edildiği halde TBMM Başkanı tarafından karar kürsüden okutulmamış ve Şerafettin Can Atalay'ın milletvekilliği hakları kendisine verilmemiştir.

Siyasi çıkarlar uğruna hukukun ayaklar altına alındığı böylesi bir ortamda yapılması olası yeni hukuki düzenlemelere toplumun ikna olabilmesinin tek koşulu mevcut kararlara uyulmasıdır.

3. Siyasi suç mefhumu bütünüyle bertaraf edilmeli, devlet aygıtı siyasi suç kovuşturmaya yönelik bir araç olmaktan çıkarılmalıdır.

Ülkemizde açıkça bir devlet krizi yaşanmaktadır. Sınıf mücadelesinin bir zemini olarak değerlendirdiğimiz devlet mekanizması asli olarak egemen sınıfın çıkarına işlese de en azından meşruiyet kaygılarıyla, üzerinde inşa edildiği toplumun ortak çıkarını sağlamakla yükümlü olmalıdır. Oysa bugün devlet,

halkın egemenliği yerine tek adama tâbi, tek bir partiyle bütünleşmiş yeni bir rejimin aygıtı olarak şekillenmekte, yurttaşlara hizmet etmek yerine onların ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi şart olan siyasi faaliyetlerinden, söz ve eylemlerinden suç icat etmeye odaklanmaktadır. Bugün, en temel haklardan olan ifade özgürlüğünü kullanan herhangi bir yurttaşın terörist ilan edilmemesi işten bile değildir.

Adalet, özgürlük, demokrasi ve eşit yurttaşlığın istisnasız herkes için hak olduğu hatırlanarak özellikle yargı eliyle yürütülen siyasi operasyonlara derhal son verilmeli, haksız yere suçlu ilan edilen herkes ivedilikle serbest bırakılmalıdır. Her bir yurttaşımızın kendini evinde ve güvende hissedeceği demokratik hukuk devletin gereği budur.

4. Kayyumlar derhal kaldırılmalı ve seçilmişler görevlerine iade edilmelidir.

Kayyum siyaseti uzun yıllar boyunca Kürt halkının seçme iradesinin üzerinde Demokles'in kılıcı gibi sallanmış, HDP ve DEM Parti gibi Kürt siyasi partilerinin seçimlerle kazandığı belediyelere defalarca siyasi operasyonlar düzenlenmiş, belediye başkanları görevden alınıp yerlerine kayyum atanmış ve halkın iradesi gasp edilmiştir. 1 Ekim 2024 gününü TBMM açılışındaki tutum ve sözleri son çözüm sürecinin kamuoyuna dönük başlangıcı olarak varsaydığımızda, bu tarihten itibaren anti-demokratik kayyum uygulamasının durdurulacağı yönünde halkımız umutlanmış olsa da bu kez kayyumlar CHP'li belediyelere sıçramış ve halk iradesinin gaspı sürmüştür.

Sonuç olarak 31 Mart 2024 Yerel Seçimlerinden bu yana ikisi Mardin ve Van Büyükşehir Belediyeleri olmak üzere, Hakkari, Batman, Tunceli, Siirt illeri ile Esenyurt, Halfeti, Ovacık, Bahcesaray, Akdeniz, Kağızman ve Şişli ilçeleri dahil toplam 13 belediyeye kayyum atanmıştır.

Kayyumlar iktidarın elinde bir siyasi baskı mekanizması haline gelmiş ve seçimlerde yenemediği, günün düşmanı olarak görülen siyasi partinin temsilcisini seçilmiş koltuğundan indirmenin kolay yolu olmuştur. Yargının siyasete alet edildiğini kör gözlerin bile gördüğü ülkemizde seçilmiş belediye başkanlarına yönelik açılan davaların hukuki değil siyasi olduğuna dair halkımızın büyük çoğunluğunun sahip olduğu düşünce çok sayıda kamuoyu araştırmasında ortaya çıkmıştır. Dahası kayyum siyaseti, OHAL dönemi 674 sayılı torba KHK'siyle Belediye Kanunu'ndaki tanım esnetilerek genişletilmiş, hakkında kesinleşmiş mahkeme kararı olup olmadığına bakılmaksızın belediye başkanları hakkında dava, soruşturma açılması yeterli görülerek kayyum atanmasının önü açılmıştır.

Cumhuriyetin temel ilkesi olan egemenliğin halkın ellerinde olması, belediyelerin zorbalıkla değil halkın doğrudan katılım mekanizmalarıyla yönetildiği kurumlara

dönüşebilmesi için iktidarın siyasi müdahale aracı kayyum uygulamasına derhal son verilmeli, tüm seçilmişler bir gün dahi gecikmeksizin görevlerine iade edilmelidir.

5. Başta “Barış Akademisyenleri” olmak üzere hukuksuz KHK’lerle işsiz bırakılanların görevlerine iadeleri ile geriye dönük haklarının tazmini hemen sağlanmalıdır.

15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrasında ilan edilen OHAL çerçevesinde çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK) ile 125 bin 612 kamu çalışanı ihraç edilmiştir. Bunlar arasında 4 bin 259 kamu çalışanı KESK’e bağlı sendikaların üyesidir. KESK üyesi olup kamu görevinden ihraç edilenlerin 15 Temmuz darbe girişimiyle hiçbir şekilde ilgisi olmayıp, demokratik hak ve özgürlükleri talep etmelerinden hareketle siyasi gerekçelerle ihraç edilmişlerdir. Yargı makamları, hukuk devleti ilkelerine aykırı bir şekilde göreve iade konusunda farklı kararlar vermiş ve vermeye devam etmektedir. OHAL’in gerekçesini oluşturan darbe girişimiyle ilgisi olmayan başta KESK üyeleri olmak üzere KHK’lilerin davalarının düşürülmesi, tüm ekonomik ve özlük haklarıyla görevlerine iadeleri doğrultusunda ivedilikle genel bir yasal düzenleme yapılmalıdır.

Yine OHAL KHK’leri ile Ocak 2016 tarihinde “Bu Suça Ortak Olmayacağız!” başlıklı metni kamuoyu ile paylaşan Barış Akademisyenleri’nden 406’sı kamu görevinden ihraç edilmiştir. Anayasa Mahkemesi’nin Barış Akademisyenleri’nin metnini düşünce ve ifade özgürlüğü çerçevesinde gören kararına rağmen, ilk derece mahkemeleri, Bölge İdare Mahkemeleri ve Danıştay bu dosyalarda birbirinden farklı kararlar vermektedir. Barış taleplerinin haklılığı, tarih önünde ve en üst düzey devlet makamlarınca da son çözüm sürecinde bir kez daha teyit edilmiştir. OHAL gerekçesi olan darbe girişimiyle hiçbir şekilde ilgisi olmayan ve barış talep etmek üzere en temel anayasal haklarını kullanan Barış Akademisyenleri’nden KHK’lerle görevlerinden uzaklaştırılanların tamamının davalarının düşürülmesi, tüm ekonomik ve özlük haklarıyla hemen görevlerine iadelerini sağlamak üzere ivedilikle genel bir yasal düzenleme yapılmalıdır.

6. Anadilinin, eğitim dahil her alanda kullanılması için olanaklar geliştirilmelidir.

Anadilini konuşmak evrensel bir insan hakkıdır. Anadilinin öğrenilmesi, dillerin ve kültürlerin yaşamaya, gelişmeye devam etmesi için en başta gelen gerekliliklerden biri olan anadilinde eğitim hakkı da eşitlik ilkesine dayanır.

Anadilinde eğitim çoğunlukla bir ülkede birden fazla resmi dilin olması ya da anadilinde eğitim görenlerin resmi dili öğrenmemesi ya da yurttaşlarda

kafa karışıklığı yaratıp dillerin yetkinlikle konuşulamaması biçiminde yanlış yorumlanmakta ve bu açıdan itiraz görmektedir. Oysa resmi dil başka, anadil özgürlüğünün bulunması başka bir durumdur. Bugüne kadar çok uluslu Sovyetler Birliği'nde, çeşitli dillerin konuşulduğu Avrupa ülkelerinde ve dünyanın farklı ülkelerinde elde edilen deneyimler resmi dil ile anadilin kullanılmasında olumsuz sonuçların ortaya çıkmadığını göstermektedir.

Konu eğitim olduğunda anadilinde eğitim başarı artırıcı bir faktör, farklı dillerin öğrenilmesi de aynı biçimde algı genişliği ve derinliği sağlayan son derece önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Ülkemizde başta Kürtçe olmak üzere, ülkemizin halklarının anadillerine karşı tekçi siyaset ile yaklaşmakta, bu konuda TRT Kürtçe kanalı gibi yasakların kaldırıldığı sınırlı alanlarda ise dil ve kültürü geliştirici içerikler sunulmamakta, kanalda iktidar propagandasından başka bir şey yayınlanmamaktadır. Dahası anadille ilgili olanaklar bir lütuf olarak sunulamaz. Ana dili hakkı ve özgürlüğünü iktidar güdümündeki televizyon kanallarıyla sınırlayan, eğitim, kamusal hizmetler, vb. alanları görmeyen bir anlayışın sonucu anadilini öğrenemeden büyüyen yeni kuşaklar olacaktır.

Bu sorunların ortadan kaldırılması için anadilinde eğitim okul öncesinden başlayarak temel eğitim politikası olarak uygulanmalı, yasal güvenceye alınmalı, iki dilli, kapsayıcı programlar ülke genelinde yaygınlaştırılmalı, Kürtçenin ve diğer yerel dillerin erken çocuklukta günlük kullanımı desteklenmeli, Yaşayan Diller ve Lehçeler dersi seçmeli olmaktan çıkarılıp ana ders havuzuna alınmalı, asgari açılma koşulu (talep varsa açılır) mevzuatla zorunlu kılınmalı, öğretmen yetiştirme sürecinde üniversitelerde iki dilli öğretmenlik lisans programları planlanmalıdır.

7. Yerel Yönetimler güçlendirilmelidir.

Türkiye'de belediye başkanları halk tarafından seçilse de, idari sistem uzun yıllardır katı bir merkezizetçiliğe dayalı olarak işlemektedir. Bu yapı, onlarca yıldır halkın kendi kendini yönetme iradesini engelleyen bir anlayışın hakim olmasına yol açmıştır. Halkın ihtiyaç ve beklentilerine yanıt veremeyen bu sistem, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda tanımlanan yerel özerklik ilkelerini dahi karşılayacak nitelikte değildir. Dolayısıyla, yerel yönetimlerin demokratik ve çoğulcu bir şekilde çalışmasının önünde ciddi engeller oluşmaktadır. Merkezi hükümetin valilikler aracılığıyla yerel yönetimlerin yetkilerini sınırlaması, yerelliğin etkin bir biçimde uygulanmasını engellemektedir. Oysa pek çok kamu hizmetinin sorumluluğu doğrudan yerel yönetimlere verilmelidir. Ayrıca belediyeler, idari ve mali özerklik açısından kendi gelir kaynaklarını (vergilerini) belirleyebilmeli, kendi personel politikalarını oluşturabilmeli ve bu doğrultuda bağımsız bir personel rejimine sahip olabilmelidir. Yerel yönetim mevzuatındaki eksiklikler ve hatalar, esasen Türkiye'nin idari yapısının ülkenin sosyo-kültürel ve coğrafi gerçekleriyle

uyuşmamasından kaynaklanmaktadır. Yerel yönetimlerin demokrasi ve çoğulculuk gibi toplumsal fayda sağlayan değerlere gerçek anlamda hizmet edebilmeli, Türkiye genel olarak adem-i merkeziyetçi bir idari yapıya kavuşturulmalıdır. Birçok ülkede kamusal hizmetler, genellikle yerel yönetimler aracılığıyla etkin bir şekilde sunulmaktadır. Yerel yönetimlerin demokrasi açısından taşıdığı kritik önem, Türkiye'nin de taraf olduğu Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda açık ve güçlü bir biçimde vurgulanmıştır. Şart'ın 4. maddesinin 3. fıkrasında, kamusal hizmetlerin halka en yakın birimlerce yürütülmesi ilkesi benimsenmiş; kamu hizmetleriyle ilgili karar alma süreçlerinde yöre halkının etkin katılımının zorunluluğu vurgulanmıştır. Ülkemizde halkın kamu hizmetlerine katılımı ve bu hizmetlerden etkin yararlanmasının önündeki engeller, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın getirdiği bu ilkenin uygulanabilirliğini de ortadan kaldırmaktadır. Bu nedenle, Türkiye'nin Şart'a ilişkin koyduğu çekincelerin kaldırılması gerekmektedir.

8. Geçici Köy Koruculuğu Lağvedilmelidir.

Kürt Sorunu'nun siyasi mesele olmaktan çıkarılıp askerileştirilmesi, PKK'ye karşı askeri mücadelede 1985'ten itibaren "Geçici Köy Koruculuğu" statüsü altında para-militer bir yapılanmanın da devreye sokulmasını içermiştir. Gönüllü korucular da dahil edildiğinde yaklaşık 75.000 kişilik bir korucu yapılanması söz konusudur. Coğrafya, dil vb. bilgileriyle güvenlik güçlerine destek olarak düşünülen Koruculuk sistemi, 1990'larda devreye sokulan yeni askeri-politik strateji çerçevesinde, devletin bölgede dost-düşman ayrımını, sivil halkın devlete sadakatini belirlemek için kullandığı bir mekanizmaya da dönüşmüştür. Koruculuğu kabul etmeyen köylerin boşaltılması, birçok durumda yakılarak veya başka biçimlerde kullanılamaz hale getirilmesi, oturanların zorunlu göçe tabi tutulması gibi uygulamalar yoğun biçimde yaşanmıştır. Bunun yanı sıra bir bölgede meskûn sivillerden bir kesiminin devlet eliyle silahlandırılması, dolayısıyla elinde silah arkasında devlet gücünü bulundurması, Kürt Sorunu çerçevesinde yoğun bir çatışmanın yaşandığı bölgede diğer sivillere yönelik sadece şiddet uygulanması yoluyla insan hakları ihlallerine değil aynı zamanda araziye, mala el koyma, tecavüz vb. adi suçların da işlenmesine ve cezasızlık rejimi çerçevesinde üstünün örtülmesine de yol açmıştır. Bu yaşananlar uzun şiddet ve silahlı çatışma yılları içinde Kürt halkının hafızasında derin izler bırakmıştır. Koruculuk sistemi bölge halkı arasında güvensizlik ilişkilerini derinleştirmekte ve çözüm süreçlerinde toplumsal güven tesisi önünde önemli bir engel oluşturmaktadır.

Bunlar ışığında Korucuların ivedilikle silahsızlandırılması, Geçici Köy Koruculuğu sisteminin lağvedilmesi, suça karışan köy korucularının adil bir biçimde yargılanmaları ve yargılama sonucu gerektirdiği takdirde cezalandırılmaları, el konulan arazilerin sahiplerine iadesinin sağlanması gerekmektedir. Çözüm sürecine dair toplumsal güvenin tesisi, kalıcı barışın sağlanması, adalet duygusunun tesisi açısından Koruculuk sisteminin sona erdirilmesi mutlak bir gerekliliktir.

9. Komşu ülke ve halklarla barışçıl bir dış politikada, savaşırsız bir bölge ve dünya anlayışında buluşulmalıdır.

Kürt sorununda adil ve barışçıl bir çözüm, ülke sınırları içerisinde atılacak siyasi adımlar ve yapılacak hukuki düzenlemelere bağlı olduğu kadar barışçıl bir dış politikaya da bağlıdır. Türkiye, İran, Irak ve Suriye dahil en az 4 ülkede ve geniş bir coğrafyada yaşayan Kürt halkı, ülkelerin birbirleriyle yaşadıkları sorunlardan etkilenmekte, Kürt halkının yaşadığı sorunlar da aynı biçimde ülkeler arası ilişkileri etkilemektedir. Geçmiş dönemde bölgedeki ülkelerin iktidarları Kürt halkının sorunları ile hak ve özgürlük mücadelesini bir diğer devlet karşısında siyasi koza dönüştürme fırsatı olarak görmüş, bu yönde diğer ülkelerin iç işlerine müdahale ile sınırlarını ihlal eden tutum ve eylemlerde bulunmuş, Ortadoğu'nun hassas denklemini benzeri nedenlerle birçok kez sarsılmıştır.

Kuşkusuz bölgenin çalkantılı ortamı en çok, başta ABD, İsrail, İngiltere ve AB ülkeleri olmak üzere emperyalist devletler tarafından elleri ovuşturularak takip edilmiş, hatta çoğu zaman kendi çıkarları doğrultusunda kışkırtılmış, çatışmalar tetiklenmiş, bölge hakları birbirine düşman edilmiştir. Emperyalist ülkelerin yerli işbirlikçileri de bu müdahaleleri her zaman desteklemiştir.

Dolayısıyla emperyalizme karşı mücadele, bölgemizde barış ve kardeşliğin hüküm sürmesi için olmazsa olmazdır. Barışçıl ve bağımsız dış politika yaklaşımı geliştirilerek Kürt sorunu etrafında çatışma yaşayan devletlerin bir diğerinin iç ilişkilerine müdahale zemini ortadan kaldırılmalı, başta Suriye olmak üzere, bölgemizdeki halkların emperyal hedeflere sahip güçlerle değil, birbirleriyle el ele vererek ülkelerinin kaderlerini ellerine almalarının birleştirici ortamı yaratılmalıdır. Türkiye'nin, kendi ülkemizde olduğu gibi komşu ülkelerde de demokratik, çoğulcu, eşit yurttaşlığa dayalı siyasal yapıların gelişmesi yönünde bir dış politika izlemesi, dış politikasında Askerî yöntemlere değil barışçıl siyasi ve diplomatik yöntemlere dayanması hem Kürt Sorunu'nun çözümü hem de ülkenin güvenlik ve özgürlük içinde yaşayabilmesi için bir zorunluluktur.

10. Toplumsal barışın tesisi için adalet, hakikat ve hafıza komisyonları kurulmalı ve bunlar işletilmelidir.

Türkiye'de kimi milliyetçi kesimlerce "istedikleri her yere gelebiliyorlar" söylemiyle Kürtler'in bir sorunu olmadığı algısı yaratılmaya çalışılmaktadır. Kuşkusuz Kürt, Alevi, Ermeni, Rum, vb. yurttaşlarımız arasından fırsat eşitsizliğini özne koşullarıyla aşanlar bulunmaktadır ancak tek bir yurttaş bile etnik kimliği, inancı, cinsiyeti, cinsel yönelimi, vb. nedeniyle ayrımcılığa uğruyorsa orada eşitlik ve adil bir yaşamdan söz edilemez. Üstelik tarihimiz Roboski'den Sivas'a, Çorum'dan Ankara Gari'na, Diyarbakır Cezaevi'nden Soma'ya, boşaltılan köylerden evlatları kaybedilen Cumartesi Anneleri'ne, Ceylan'dan Veysel'e, Uğur'dan Berkin'e dek uzanan ayrımcılıklara ve zorbalıklara dayalı eziyetlerle, işkencelerle,

katliamlarla doludur. Bugünden başlayarak barış için siyasi ve hukuki adımların atılması zorunludur. Ancak bu adımlar geçmiş dönemlerde yaşanan acılarla yüzleşmeyi, hesaplaşmayı, sorumluların yargılanmasını içermezse toplumsal vicdanlarda oluşan yaralar sarılamayacak, arzu ettiğimiz kalıcı toplumsal barışa ulaşamayacaktır.

Bu nedenle Kürt Sorunu'nun tüm toplum nezdinde kabulü, benzer sorunların bir daha yaşanmaması için adalet, hakikat ve hafıza komisyonları kurulmalı, bunlar işletilmeli, sorumluların yargılanması sağlanmalı ve geçmiş deneyimlerden çıkarılan dersler gelecek kuşaklara aktarılmalıdır.

4. HUKUKİ DÜZENLEMELER

Kürt Sorunu gibi tarihsel, toplumsal ve siyasal kökleri uzun yıllara dayanan çok katmanlı bir meseleyi, yalnızca yasal metinlerde yapılacak değişikliklere veya teknik hukuki düzenlemelere indirgemek, sorunun esasını eksik kavramak anlamına gelir. Hukuk, şüphesiz ki çözüm için başvurulacak en önemli araçlardan biridir, hakları tanımlar ve güvence altına alır; ancak barışı asıl inşa edecek olan siyasi irade, toplumsal destek ve kucaklayıcı bir yarın perspektifidir. Atılacak her hukuki adımın ancak toplumsal bir karşılığının olması halinde Kürt Sorunu kalıcı bir çözüme kavuşabilir.

Gerekli hukuki düzenlemelere ilişkin partimizin görüşü, hukukun depolitize eden niteliğine başvurulmadan önce hukuka özünü ve içeriğini sağlayacak koşulların sağlanması ile işe başlanması yönündedir. Bununla birlikte sürecin şeffaf yürütülmesi gerekliliğinin bir kez daha altını çizmek gerekmektedir. Komisyonun sürecin en başından beri Kürt Sorunu'nun çözümü için atılacak adımları konuşması ve değerlendirmesi yerine, iktidarın kapalı kapılar ardında hazırlanacak özel bir kanun ile süreci sonuca ulaştırma eğilimi kabul edilemez.

Kürt Sorunu gibi Türkiye'nin en temel fay hatlarından biri olan bir meselenin kısmi düzenlemelerle, birtakım revizyonlar ile hukuki bir çözümünün bulunmadığını da ifade etmek bir zorunluluktur. Kürt Sorunu komisyon için önerdiğimiz isimde de ifade edildiği üzere barış, demokrasi ve eşit yurttaşlık sorunudur. Barış, yalnızca silahların bırakılması, ateşin kesilmesi anlamına gelmediği gibi demokrasi de toplumun yalnızca belirli kesimlerinin hak ve çıkarlarını gözetmek olarak yorumlanamaz. Eşit yurttaşlık kavramı, yalnızca Türk ve Kürt halkları için değil memleketin her karışında yaşamını sürdüren her bir yurttaş için olmazsa olmazdır. Hukuki düzenlemelerin de hiç şüphesiz bu üç ana eksenle ele alınması bir zorunluluktur.

Türkiye İşçi Partisi olarak ısrarla vurguladığımız üzere, kalıcı bir barış nasıl Türkiye'nin en acil ve öncelikli ihtiyaçlarından biri ise yeni bir anayasa sürecini bugünün otoriter rejim koşullarında başlatmayı tartışmak da bir o kadar anlamsızdır.

Anayasada kayıt altına alınmış AİHM ve AYM kararlarının bağlayıcılığı hükmünün uygulanmadığı, Hatay Milletvekilimiz Şerafettin Can Atalay'ın AYM kararlarına rağmen milletvekilliğinin düşürüldüğü koşullarda bir anayasa tartışmasına kapı aralayacak girişimlerin karşısında yer almak konusunda kararlı tavrımız devam etmektedir. Türkiye'nin hukuk sorunu, yalnızca Hatay Milletvekilimiz Şerafettin Can Atalay'ın haksız ve hukuksuz biçimde Silivri'de tutulmasından ibaret değildir. AİHM ve AYM kararlarına rağmen başta Selahattin Demirtaş, Figen Yüksekdağ, Tayfun Kahraman, Osman Kavala ile çok sayıda siyasiler, muhalif isimler ve hatta sokak röportajı veren yurttaşlar hâlâ haksız ve hukuksuz biçimde özgürlüklerinden yoksun bırakılmaktadır. Geçici bir koruma tedbiri olan tutukluluk, kalıcı bir cezalandırma halini almış durumdadır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun tutukluluğa ilişkin hükümleri büyük bir keyfi şekilde ve temel hak ve özgürlükleri ihlal eden biçimde yorumlanmakta ve uygulanmaktadır. Kayyum uygulaması siyasi iktidarın elinde bir operasyon aracına dönüşmüş biçimde muhalefet partilerin kazandığı yerel yönetimlerin üzerinde Demokles'in kılıcı gibi sallanır haldedir. Barış talebinde bulunan akademisyenler haklarında verilmiş bulunan göreve iade kararlarına rağmen ısrarla görevlerine iade edilmemekte, uzun yargılamalar eliyle sivil ölüm koşulları her geçen gün ağırlaştırılmaktadır. İfade özgürlüğü, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı hiçbir gerekçe ve neden olmaksızın fiilen askıya alınmıştır. Memleketin her kurumu, kuruluşu rüşvet, yargı, yolsuzluk çemberi içinde yankılanmakta bu yöndeki iddialar muhalefet partilerine mensup isimlere isnat edilmediği müddetçe yargının gündemi haline gelmemektedir. Cezasızlık zırhı, soruşturma izninin dahi verilmemesi biçimini almıştır. Yargının tarafsız ve bağımsız olmadığına dair belki de memleketin hiçbir döneminde bu düzeyde haklı ve yerleşik bir kanaat oluşmamıştır.

Türkiye'de hukukun içine düştüğü durumu anlatmak, bu raporun hacmini ve kapsamını aşmaktadır. Ancak her bir sorunun çözümü için atılacak adımlar Kürt Sorunu'nun çözümü için de yadsınamaz önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra hiç şüphe yok ki sürecin kendine özgü koşulları ve dinamikleri vardır ve doğrudan bu sürece özgü kimi adımların atılması, hukuki düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Fakat sürecin en başından beri ısrarla ifade ettiğimiz üzere yalnızca silah bırakma ve entegrasyon ile sınırlı kalacak hukuki adımlar sorunun çözülmesinden ziyade sorunun ötelenmesinden başka bir anlam taşımayacaktır.

Türkiye İşçi Partisi olarak, Kürt Sorunu'nun çözümü için çok ayaklı bir hukuki düzenleme paketi önermekteyiz. Hukuki düzenlemenin adımlarından biri silah bırakma ve entegrasyonu içermelidir. Kalıcı, adil ve gerçek bir barışın tesisi için tarihi nitelikte bir düzenlemeye ihtiyaç bulunmaktadır. Bu adım, kayıtsız ve şartsız barış, demokrasi ve eşit yurttaşlık paketiyle desteklenmeli ve taçlanmalıdır. Barış elbette silah bırakmaktan geçmektedir ancak demokratikleşme ile güvence altına alınmadığı takdirde ateşkes yerine barıştan söz etme ihtimali güçleşir.

Bu bağlamda atılacak adımlarla ilgili hukuki düzenleme önerilerimizi aşağıda sıralamaktayız:

1. Tamamen keyfi biçimde uygulanan Terörle Mücadele Kanunu kaldırılmalıdır.

Türkiye'nin ciddi bir "güvenlik sorunu" olmasıyla gerekçelendirilerek "terörle mücadele" adı altında 1991 yılından itibaren yürürlüğe sokulan Terörle Mücadele Kanunu, muhalif görüşlerin yargısal tacizle bastırılması ve ifade özgürlüğünün anayasal güvenceleri ortadan kaldıracak biçimde yasal kılıfla sistematik olarak ihlal edilmesine neden olan en problemlili yasadır. 1991 öncesi dönemde ifade özgürlüğünü baskılamak üzere TCK'de başvurulmuş temel maddeler Terörle Mücadele Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte ilga edilmiştir. Ancak bu maddelerin ruhu TMK'de korunarak baskı aracı olarak eski hükümlerin yerini bu yeni kanun almıştır.

Demokratikleşme taleplerini ve her türlü hak arayışını "güvenlikçi yöntem" anlayışıyla bastırmak isteyen devlet aklının yasal düzlemdeki en önemli aracı TMK olmuştur. Temel hak ve özgürlükleri tali bir talep olarak görerek hep ikinci planda tutan bir anlayışla yürürlüğe sokulan TMK bir hukuki ihtiyaçtan değil anti-demokratik rejimin ve düzenin devamlılığını sürdürme ihtiyacından çıkarılmış, yasanın yürürlüğe girmesiyle birlikte demokrasi açısından karanlık bir dönem başlamıştır. Bu yasayla birlikte 1980 askeri cuntasının "düşman" olarak kodladığı hak talep edenlerin, daha fazla özgürlük ve demokratikleşme talep eden "düşünce suçlularının" yerini "terör suçlarının" alması sağlanarak toplumun demokratikleşme talepleri ve beklentileri zapturapt altına alınmış başta Kürt meselesine ilişkin meşru eleştiri ve talepleri kriminalize edilmiştir.

Askeri cuntanın, tüm bileşenleriyle yargıyı da devletin "terörle mücadele" politikalarının önemli bir aktörü olarak konumlandırması uygulaması darbe sonrası dönemde göreve gelen hükümetlerce günümüze kadar sorgulanmadan kabul edilmiştir. Böylece bu yasa yoluyla şiddet içermeyen ve ifade özgürlüğü ile korunan yazılı veya sözlü beyanları nedeniyle siyasetçiler, avukatlar, aktivistler, sendikacılar, akademisyenler, yazarlar, yayıncılar, gazeteciler, sanatçılar, hak savunucuları günümüzde de sürdürülerek sık sık hedef alınmıştır. Türkiye'nin entegre olmak istediğini iddia ettiği uluslararası standartlarla arasında büyük çelişki barındıran TMK ile pratikte hedef alınan kişiler ve suçlamalara konu edinilen ifadelerin çoğu Kürt meselesine ilişkindir.

TMK, mevcut haliyle "terör" tanımını oldukça geniş ve muğlak tutarak, şiddet içermeyen düşünce açıklamalarını dahi terör faaliyeti kapsamına sokmaktadır. Kanunun neredeyse tüm maddelerine sirayet eden bu yaklaşım, ilgili kanunun tek başına varlığının dahi demokrasiye zarar vermesine neden olmaktadır. Bu durum, Anayasa'nın 25. ve 26. maddelerindeki ifade özgürlüğü ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesine açıkça aykırılık oluşturmaktadır. Türkiye'nin güvenlik politikaları bakımından merkezi bir mevzuat olan Terörle Mücadele Kanunu'nun özellikle 1 ve 2'inci maddeleri; içerdiği "belirsiz", "geniş" ve "muğlak" kavramlar nedeniyle hem iç hukukumuzda hem de uluslararası insan hakları hukukunda eleştirilere konu olmaktadır.

Kanunun “terör” ve “terör suçlusu” tanımını yapan bu maddeleri geniş bir çerçevede muğlaklık barındırmakta ve bu haliyle ifade özgürlüğü ihlallerine neden olmaktadır. Terör kavramı AİHM tarafından çok geniş,ve hukuki belirlilik ilkesine aykırı bulunmuştur. Bu geniş tanım, şiddet içermeyen eylemlerin de terör suçu kapsamında değerlendirilmesine yol açabilmekte, bu durum da temel hak ve özgürlüklerin keyfi bir şekilde kısıtlanmasına zemin hazırlayabilmektedir. Kanunlarla çerçevesi ve sınırı çizilmiş şüpheli hakları, terör suçlarında uygulanan bazı prosedürler ve adil yargılanma hakkı ilkesine aykırı olduğu yönünde eleştirilere maruz kalmıştır. TMK’nin aşağıda belirteceğimiz ve kanunun tüm omurgasını oluşturan ilgili maddeleri dahi kanunun niçin tamamen kaldırılmasının gerektiğini ispatlamaktadır.

AİHM içtihatlarına göre, bir eylemin terör suçu sayılabilmesi için cebir, şiddet veya şiddete doğrudan teşvik unsurlarını olmazsa olmaz (sine qua non) şekilde barındırması gerekirken; mevcut TMK ve TCK uygulamalarında siyasi eleştiriler, toplantı ve gösteri yürüyüşleri “örgüt propagandası”, “örgüte yardım” gibi suçlamalarla kriminalize edilmektedir. TMK 1. maddede terör tanımının hayli geniş tutularak yoruma açık olması, özellikle muhalif kesimlerin susturulması veya sindirilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Bu da hukukun araçsallaştırılması sonucunu doğurmakta, kanundaki belirsizlik uygulamada keyfiliğe cevaz verebilmektedir. TMK 2. madde, “suçun unsurlarını belirlemede gereken belirlilik” ilkesini karşılamamaktadır. Bu durum “kanunilik” ilkesine aykırıdır ve keyfî uygulamaların önünü açmaktadır.

AİHM, Türkiye’ye karşı birçok kararında TMK’deki terör tanımının belirsizliği ve geniş yorumlanmasının, demokratik bir toplumda kabul edilemez olduğundan hareketle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin özellikle “ifade özgürlüğünü” düzenleyen 10’uncu maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Kanun uyarınca gazetecilere yönelik terör suçlamalarının TMK kapsamında geniş bir şekilde uygulanmasını eleştiren AİHM, siyasetçilerle ilgili verdikleri kararlarda da terör suçlamalarının siyasi saiklerle kullanılmasının, ifade özgürlüğü ve seçilme hakkını ihlal ettiği sonucuna varmıştır.

AYM de bireysel başvurular kapsamında verdiği birçok kararda TMK’nin muğlak yapısına dikkat çekmiş, bir gösteriye katılımın terör örgütü propagandası olarak değerlendirilmesini orantısız bularak ifade özgürlüğü ihlali olduğuna karar vermiştir. TMK’nin 2’inci maddesindeki belirsizlik nedeniyle kişilerin keyfi şekilde cezalandırılmasının mümkün hale geldiğini de tespit etmiştir.

“Terörle mücadelede görev alan kamu görevlilerini hedef göstermek” fiilini suç olarak düzenleyen ve hapis cezası öngören kanunun 6/1. maddesi de AİHS, AİHM uygulaması ve anayasa uyarınca hem “belirlilik” hem de “orantılılık” ilkeleriyle bağdaşmamaktadır. Aynı zamanda madde, ikinci fıkrası da hesaba alındığında haber verme ve ifade özgürlüğünü kısıtlayıcı hükümler içerdiğinden, gazetecilerin ve medya organlarının yalnızca bilgi iletme faaliyetini, hatta sözgelimi kötü

muameleyi delillendirme faaliyetini dahi cezalandırmaktadır. Aynı şekilde, terörle mücadelede görev almış kamu görevlilerinin kimliklerinin ifşasına dair yasak da kamu yararı gerektiren pek çok haberin yapılmasını engelleyebilmektedir. Kanunun 1991 yılında çıkarıldığı ilk halinde yalnızca adli para cezası öngörülürken, 2007 yılında yapılan değişiklikle hapis cezası öngörülmüştür. Son dönemde yargıya ilişkin haber yapan gazetecilere karşı bu hükmün sıklıkla kullanıldığı kolayca görülebilecektir.

Venedik Komisyonu'nun Türkiye'ye yönelik çeşitli raporlarında, TMK'nin birçok hükmü gibi 6'ncı maddenin de "muğlak", "geniş yorumlanabilir" ve "temel hakları ihlal eder" nitelikte olduğunu belirtilmiştir. Belirsiz kavramlar uygulamada sorunlar yaratmaktadır. Nitekim, "hedef göstermek" fiiliyle neyin kastedildiği de açıkça tanımlanmamıştır. Bu durum, yorum yoluyla genişletilerek, haber yapma ve eleştirme faaliyetlerinin cezalandırılmasına yol açmaktadır. Gazetecilerin kamu görevlileriyle ilgili haber yapması veya yorumda bulunması bu madde kapsamında cezalandırılabilen, bu da basın ve ifade özgürlüğünün ihlali anlamına gelmektedir. Kanun, "kamu görevlilerinin faaliyetlerinin kamuoyunca denetlenmesini engellenmekte", "şeffaflık" ve "hesap verilebilirlik" ilkelerini zedelemektedir.

AİHM, "ifade özgürlüğünü" düzenleyen AHİS'in 10. maddesi kapsamında yaptığı değerlendirmelerde, özellikle siyasi veya idari otorite kullananlar başta olmak üzere kamu görevlilerinin eleştiriye daha açık olması gerektiğini vurgulamaktadır. AYM, ifade özgürlüğünü Anayasa'nın 26. maddesi kapsamında değerlendirmekte ve ifade özgürlüğüne getirilen sınırlamaların ölçülülük ve belirlilik ilkelerine uygun olması gerektiğini vurgulamaktadır. Gazetecilerle ilgili açılan davalara ilişkin yapılan sayısız başvuruda AYM, haberlerin kamuoyunu bilgilendirme amacı taşıdığını, herhangi bir hedef göstermeye yönelik açık ve yakın tehlike doğurmadığını belirtmiş, tutuklanma kararının ifade ve basın özgürlüğünü ihlal ettiği kararı verilmiştir.

Kanunun "terör örgütünün propagandası" suçunu düzenleyen 7/2. maddesi de "belirsiz" ve geniş yoruma açıktır. Zira "meşru gösterme", "övmeyi", "şiddet içeren yöntemlere başvurmaya teşvik" fiilinin nasıl gerçekleşeceği tamamen takdire bırakılmıştır; soyut ve her türlü yoruma açıktır. Böyle bir maddede tanımlı suçun oluşacağını öngörerek kişilerin davranışlarını düzenlemeleri mümkün olmadığından, madde, "belirsizlik" ve "hukuki öngörülemezlik" sorunu doğurmakta kanunilik ilkesi ile bağdaşmamaktadır. Madde, herhangi bir örgütün şiddet içeren yöntemlere değinmeyen, bunları meşru göstermeyen, övmeyen veya teşvik etmeyen ve yalnızca siyasi görüşlerin ifadesi olan eylem ve söylemlerin bile propaganda suçu kapsamında değerlendirilebileceği mevcut yapısıyla ifade özgürlüğünü kısıtlamaktadır. Uygulamada, uluslararası hak örgütlerinin raporları da dahil olmak üzere, Kürtçe şarkı ve halay gibi kültürel/ barışçıl eylemlerin dahi terör örgütü propagandası olarak yorumlandığı, hatta dijital mecralarda milyonlarca dinlenmiş şarkıları tekrar paylaşmanın dahi bu

suçun kapsamına alındığı, başka hiçbir gerekçe sunulmaksızın tutukluluğa gerekçe edilebildiği görülmektedir. Muhalif siyasetçiler, iktidar yanlısı olmayan gazeteciler, insan hakları savunucuları ve aktivistler başta olmak üzere, düşünce ve ifade özgürlüğünü kullananlara ve mesleki faaliyetlerini yerine getirenlere karşı kullanılmaktadır. Siyasi iktidar tarafından eleştirel seslerin susturulması, medya üzerindeki kontrolün güçlendirilmesi ve muhalif siyasetçilerin yargı eliyle bastırılması için bir araç hâline gelmiş, siyasi içerikli bir baskı mekanizmasına dönüşmüştür. Bu durum, “demokratik çoğulculuk”, “ifade ve basın özgürlüğü” ilkeleri ile bağdaşmamaktadır. Uygulamada, şiddet çağrısı ile ilgisi dahi bulunmayan ifade ve paylaşımların da yalnızca örgüte ilişkin ibareler içerdiği için cezalandırıldığı, hatta yalnızca örgütle ilişkili olduğu varsayılan bir müzik grubunun yahut bir kitabın paylaşılmasından ötürü şiddet unsurunun hesaba dahi katılmadığı sıklıkla başvurulanan bir muhalefet baskılama yöntemi olarak görülmektedir. AİHM içtihatlarına göre, yalnızca devlet politikalarını eleştirmek veya bir örgütün fikirlerini aktarmak, şiddet çağrısı içermiyorsa ifade özgürlüğü kapsamında korunurken, maddenin bu yapısı, her yargılamada yeniden insan hakları ihlallerinin olduğu bir zemin yaratmakta, özellikle Kürt sorununa ilişkin barışçıl ifadelerin bile terör propagandası kapsamında cezalandırılabildiği görülmektedir.

Basit bir inceleme ile Terörle Mücadele Şube Müdürlüklerinde hazırlanan fezlekelerin neredeyse tamamına, delil olarak bu suçun belirsizliğinden kaynaklı birtakım görüş veya sempati açıklamalarının dahil edildiği, artık var olmayan, 12 Eylül’den sonra likide olmuş bir takım örgütler üzerinden suça konu kazandırılmaya çalışıldığı ve dahi ’68 kuşağı gençlik önderlerinin anılmasının dahi AYM içtihatlarına rağmen propaganda suçundan soruşturulduğu görülebilecektir. Haliyle, kovuşturma sonundaki karardan bağımsız olarak, maddenin bir muhalif caydırma ve otosansür aracı olarak kullanıldığı açıktır. AYM, çok sayıda bireysel başvuru kararında maddeyi “orantısız müdahale” ve “caydırıcı etki” nedeniyle eleştirmiş, ifade özgürlüğüne yapılan müdahalenin demokratik toplumda gerekli ve orantılı olmadığını vurgulamıştır. Özellikle siyasetçiler, gazeteciler ve hak savunucularına yönelik cezai yaptırımlar, kamuoyunda otosansür ve ifade özgürlüğü üzerinde caydırıcı bir etki yaratmaktadır.

Bu bağlamda, AİHM ve AYM kararları mevcut düzenlemenin ifade özgürlüğü ile güvenlik arasındaki dengeyi sağlayamadığını ortaya koymaktadır. İfade özgürlüğü ve demokratik tartışma ortamı üzerinde de ciddi bir tehdit oluşturan bu maddenin geniş yorumlanması AİHS’e göre barışçıl eleştirileri ve fikirleri cezalandırma riski taşımaktadır. Türkiye’nin demokratikleşme süreci, ancak ifade özgürlüğünün güvence altına alınmasıyla mümkün olacaktır. Bu nedenle AİHS ve Anayasa ile AİHM ve AYM içtihatları doğrultusunda Terörle Mücadele Kanunu’nun kaldırılması elzemdir.

2. Temel hak ve özgürlükleri sınırlandıran ve kriminalize eden, düşünce ve ifade özgürlüğü ile toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını engelleyen 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu AİHM ve AYM kararlarına uygun hale getirilmelidir.

2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, “Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller ile gerçek ve tüzelkişilerin düzenleyecekleri toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yerini, zamanını, usul ve şartlarını, düzenleme kurulunun görev ve sorumluluklarını, yetkili merciin yasaklama ve erteleme hallerini, güvenlik kuvvetlerinin görev ve yetkileri ile yasakları ve ceza hükümlerini” düzenler. 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, özellikle uygulamadaki şekliyle, ilgili olduğu özgürlüklerin kullanımını ciddi şekilde sınırlandırmakta; AYM ve AİHM kararlarında da bu sorunlu alanlara sıklıkla dikkat çekilmektedir. Kanun, demokratik hak ve özgürlüklerin kullanılmasını kolaylaştırmaktan ziyade, sıklıkla engelleyici ve cezalandırıcı bir araç olarak işlev görmektedir. AİHM ve AYM kararları, Türkiye’nin bu alandaki mevzuat ve uygulamalarını hak ve özgürlükler lehine yeniden düzenlemesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

2911 sayılı Kanun, toplantı ve gösterilerin önceden bildirilmesini şart koşmakta; bu bildirim yapılmadığı takdirde etkinlikleri “kanuna aykırı” olarak nitelendirmekte, idarenin bildirimlere cevaben sunduğu “uygun bulmama” şeklindeki takdirini fiilen veto yetkisine dönüştürmekte ve cezai yaptırımlar öngörmektedir. Oysa AİHM içtihatlarına göre, barışçıl olan toplantıların salt bildirimsiz yapılmış olması, müdahaleyi meşrulaştırmaz. Bu yapısıyla anayasaya da aykırı olan kanun, belirlenen yer ve güzergâh dışında toplantı yapılamayacağından sebeple, orantısız sınırlamaya sebep olmakta, özgürlüğü istisna, sınırlamayı kural haline getirmektedir. “Suç işlenmesine yol açabilecek” gibi muğlak ifadelerle yaslanarak eylem içeriğini ve tarzını belirlemeye çalışmakta, “yasadışı toplantı” olarak dillendirilen öngörülemez ve aşırı genişletici yaklaşım, toplantının “kamu düzenini bozma ihtimali” gerekçesiyle idareye her türlü siyasi faaliyeti engelleme kudreti tanımaktadır. AİHM’ye göre de bu tür “muğlak” ifadeler kamu otoritelerine aşırı geniş bir takdir yetkisi tanımakta ve özgürlüklerin özünü zedelemektedir.

Oysaki Anayasanın 34. maddesine göre herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir. Ancak 2911 sayılı kanun ve uygulaması, bildirim şartını fiili bir izin mekanizması haline getirmiştir. Mülki amirler tarafından uygun görülmeyen yer ve zamanlarda yapılan her türlü barışçıl eylem, otomatik olarak kanuna aykırı ilan edilmektedir. 2911 sayılı Kanun uyarınca herhangi bir toplantının idari tasarrufla kanuna aykırı toplantı olarak nitelenmesi mümkündür. Her ne kadar AYM ve AİHM içtihatları bu nitelemelerin hak ihlali olduğuna hükmetmekteyse de kanun idarenin bu yönde tasarrufta bulunmasına alan açmaktadır. Kolluk güçlerinin gösteriyi dağıtma yetkisi, barışçıl bir basın açıklamasına dahi biber gazı ve kalkanlarla müdahale edilmesi şeklinde, orantısız güç kullanımına yasal kılıf olarak kullanılabilir. Mülki amirlere

milli güvenlik, kamu düzeni veya “genel ahlak” gibi soyut gerekçelerle toplantı ve gösterileri süresiz veya uzun süreli yasaklama yetkisi verilmiştir. Bu yetkilerin keyfi kullanımı anayasal hakların özüne müdahale anlamını taşımaktadır.

Hukuki belirlilik ilkesi gereği, yurttaşların hangi eylemin suç olduğunu öngörebilmesi gerekir. Ancak Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ve TCK'deki maddeler, barışçıl protesto hakkını kullanan bireylerin öngörülemez cezalarla karşılaşmasına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra uygulamada toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı doğrultusunda AİHM'in ve AYM'nin içtihatları ısrarla uygulanmamaya devam etmektedir. Örneğin 1 Mayıs'ın anlamı ve önemi gözetildiğinde 1 Mayıs Meydanı'nın Taksim olduğu AİHM ve AYM tarafından tespit edilmesine rağmen 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu gerekçe gösterilerek hak gaspına devam edilmektedir.

Kanunun uygulaması, çoğu zaman ceza yargılamaları yoluyla gözdağı verilmesi, cezalandırma yoluyla caydırıcılık amacı taşımaktadır. Gözaltılar, tutuklamalar ve kovuşturmalar, özellikle muhalif görüşlerin bastırılması açısından sistematik bir araç haline gelmiştir. Bu durum, bireylerin meşru demokratik haklarını kullanmalarını engellemektedir. Normal koşullarda kolluğun toplantının güvenliğini sağlama yükümlülüğü kanunun merkezine oturmalıyken, bu görev, esas itibarıyla buharlaştırılmış ve güvenlik riskinin bir yasaklama gerekçesine dönüştürülmesi yönünde araçsallaştırılmıştır. Kanun kapsamında engellenen toplantılara bağlı yargılamalar sonucunda beraat eden kişiler, günün sonunda demokratik haklarını kullanamamış olmakta, fakat haklara yönelik bu orantısız müdahale, tümüyle cezasız kalmakta, antidemokratik rejimin sürdürülmesine hizmet etmektedir. Açıkça söylenmelidir ki, Kürt meselesinde çözüme ulaşma iddiasındaki bir komisyonun, yasal siyasi faaliyetleri bütünüyle engelleme kudretini haiz böyle bir kanundan kaynaklı sorunları çözmeden, demokratik bir toplum hedefinde olduğunu ve yasadışı siyasi faaliyetlere sebep olan altyapıyı çözmeyi arzuladığını iddia etmesi, abesle iştigaldir.

Kanunun, yasaklama koşullarını, biçimini ve sınırlı serbestiyi tanımlamaya odaklı yapısı tümüyle ilga olmalı, evrensel amaçlara uygun olarak toplantı ve gösteri yürüyüşlerine ilişkin haklara saygı duyulmasını, bu hakların korunmasını ve gerçekleştirilmesini merkeze alan düzenlemelerle kanun yeniden vazedilmelidir. Kanunun amacının bu olduğu açıkça hükme bağlanmalıdır. Bu bağlamda kanunun maddelerinde hiçbir soyut ve muğlak ifadeye yer verilmemelidir.

Bildirim görünümündeki “izin” sistemi kaldırılmalı, Anayasa'ya aykırılık sonlandırılmalıdır. Önceden bildirimin amacı yalnızca güvenlik önlemi alınmasıyla sınırlı tutulmalı ve bu da hakkı kullanacakların inisiyatifine bağlı kılınmalıdır.

AİHM ve AYM standartlarına uygun olarak, barışçıl protestoların kimlere ne kadar rahatsızlık verdiği tartışılmaksızın protestolar yasadışı kabul edilmemelidir. Kanunun 17 ve 23'üncü maddelerinde yer alan “genel ahlak”, “kamu düzeni” gibi

geniş ve yoruma açık ifadeler kaldırılmalı, müdahale için “açık ve yakın tehlike ölçütü” benimsenmeli, her seferinde bu husus somut olarak ortaya konulmalıdır.

Kolluk müdahalesi ve güç kullanımı için sıkı denetim mekanizması kurulmalı, orantısız kolluk müdahalelerine karşı, bağımsız denetim mekanizmaları oluşturulmalı; AYM ve AİHM kararlarının bağlayıcılığı esas alınarak kolluk eğitimi yeniden düzenlenmelidir. İlgili toplantı ve gösteri yürüyüşüne kolluk görevlileri tarafından yapılan orantısız ve hukuka aykırı müdahalelerin müeyyideleri, yapılacak kanunda açıkça yer bulmalıdır.

Salt toplantıya katılım nedeniyle başlatılan soruşturmalar düşürülmeli; “ayırt etme zorunluluğu” açıkça yasalaştırılmalı, gösteri hakkının kullanımı nedeniyle yargılananlara yönelik tüm mahkûmiyet kararları gözden geçirilmelidir.

3. Türk Ceza Kanunu’nun Türkiye’nin demokratikleşmesinin önünde engel taşıyan hükümleri kaldırılmalıdır.

Türk Ceza Kanunu’nun kimi maddelerinde de tıpkı TMK’de olduğu gibi suç tanımları, AİHS’nin 7. maddesi ve AİHM içtihatlarına uygun olarak “net”, “açık” ve “öngörülebilir” olarak yeniden düzenlenmelidir. Belirsiz tanımlar, keyfi uygulamalara yol açmakta ve hukuk güvenliğini zedelemektedir. Cezai yaptırımlar, demokratik bir toplumda gerekli ve orantılı olmalı, hapis cezaları, özellikle ifade özgürlüğüyle ilgili suçlarda bir seçenek olmaktan çıkarılmalıdır. “Adil yargılanma” hakkını düzenleyen AİHS’nin 6’ncı maddesi tıpkı TMK kapsamındaki davalarda olduğu gibi TCK mevzuatındaki davalarda da uzun süren soruşturma ve kovuşturmalar ifade özgürlüğünü caydırıcı etki yaratmaktadır.

TCK’de yapılacak geliştirmeler, Türkiye’deki ceza mevzuatını uluslararası standartlara yaklaştırarak, ifade, toplanma ve örgütlenme özgürlüklerinin daha güçlü bir şekilde korunmasını sağlayacaktır. Aynı zamanda, yargı kararlarında öngörülebilirliği artırarak keyfî uygulamaların önüne geçmeye yardımcı olacaktır. Bu bağlamda:

3/A) “Örgüt içindeki hiyerarşik yapıya dahil olmamakla birlikte, örgüte bilerek ve isteyerek yardım eden kişi, örgüt üyesi olarak cezalandırılır” hükmünü düzenleyen TCK’nin 220/7. maddesi kaldırılmalıdır.

TCK’nin 220/7. maddesi, “bilerek ve isteyerek yardım” şeklindeki sübjektif unsurlara dayalı “muğlak” ifadeyle başta öngörülebilirlik olmak üzere ceza hukukunun temel ilkeleriyle ve AİHM içtihatlarıyla uyumlu olmaktan uzaktır. “Yardım” kavramının sınırlarının net şekilde çizilmemesi, “hukuki belirlilik” ilkesini zedelemekte, hangi eylemlerinin suç teşkil ettiğini öngörmesini zorlaştırmakta ve keyfi uygulamalara açık hale getirmektedir. Mevcut haliyle, uygulama pratiği bağlamında son yıllarda ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü ve örgütlenme özgürlüğü açısından ciddi hak ihlallerine neden olmuştur. Özellikle siyasi söylemler, gazetecilik faaliyetleri ve sivil toplum çalışmaları örgüte yardım

kapsamında değerlendirilmiş, ceza hukukunun temel ilkeleriyle ve demokratik toplum düzeniyle bağdaşmaz sonuçlar doğurmuştur.

AİHM özellikle, AİHS'nin "ifade özgürlüğünü" düzenleyen 6. ve "adil yargılanma hakkını" düzenleyen 10. maddeleri bağlamında Türkiye'yi birçok davada mahkûm etmiştir. Maddenin şu haliyle, iptal edilen 6. fıkrada da olduğu gibi, "hukuki güvenlik" ve "meşru amaç" ilkeleriyle bağdaşmaz olduğu, "açık alan yapılanması" gibi gayrihukuki tanımlara yaslanılarak, kişilerin yalnızca gösterilere katılmalarına, sosyal medya paylaşımlarına veya yasal siyasi gruplarla ilişkilerine suç isnat edilmesine yol açtığı, doğrudan suç teşkil eden fiillere veya zarara ilişkin somut bir delil olmaksızın "organik bağ" göstergesi sayılarak "yardım etme" suçundan kişilerin kovuşturulabilmesine ve soruşturulabilmesine cevaz verdiği açıktır.

Yardımanın türü, şekli ve kasıt unsurlarının açıkça tanımlanmadan maddenin varlığı Anayasa'ya ve AİHS'e aykırıdır. "İfade ve düşünce açıklamalarının açıkça dışlanması" gibi net kriterlere bağlanarak, daraltıcı bir yorum ve düzenlemeye tabi tutulmadıkça, madde uygulanabilir değildir. Demokratikleşme talepleriyle zıt ve uluslararası yükümlülüklerle bağdaşmayan bir ceza yargılaması pratiğinin sürmemesi için, Türkiye'nin demokratikleşme iddiaları ve bağlayıcılığı bulunan uluslararası yükümlülükleriyle bağdaşmayan bir ceza yargılaması pratiğinin sürmemesi için maddenin kaldırılması gerekmektedir.

3/B) "Silahlı örgüt kurma, yönetme ve üye olma" suçlamalarını içeren TCK'nin 314. maddesi AİHM ve AYM içtihatlarında karşılaşılan ihlallere alan açan yapısı nedeniyle değiştirilmelidir.

İlgili kanun maddesinde, bir kişinin örgüt üyesi sayılması için gereken maddi ve manevi unsurlar açık şekilde tanımlanmamış, "belirsiz üyelik kriterleri" nedeniyle uygulamada keyfi yorumlara neden olmuştur. Maddenin mevcut yapısı, "hukuki güvenlik" ilkesine zarar vermektedir. Zira uygulamada bu maddenin kapsamı, TCK 220/7 ile birlikte genişletilerek, yasal siyasi faaliyet yürüten kişi ve grupların kriminalize edilmesine zemin hazırlamakta; hiçbir "şiddet içeren" faaliyeti bulunmayan binlerce insanın tutuklanmasına yahut belirli haklardan mahrum kalmasına yönelik olarak kullanılmaktadır. Terör örgütü üyeliğine ilişkin düzenlemenin "öngörülemez" derecede geniş olması, özellikle içtihatla aranan "yoğunluk, çeşitlilik, süreklilik" gibi unsurların derece mahkemelerinde gözetilmemesi gibi gerekçelerle, suç, sistematik hak ihlallerine yol açmaktadır.

Madde, özellikle yasal siyasi faaliyet yürüten siyasetçiler, gazeteciler, insan hakları savunucuları gibi kişilere karşı geniş bir şekilde uygulanmaktadır. Gazetecilere karşı terör örgütü üyeliği iddiasıyla açılan davaların büyük kısmında gazetecilerin yaptıkları haberler, röportajları için yaptıkları seyahatler, telefon görüşmeleri, HTS kayıtları gibi gazetecilik faaliyetlerini kapsayan deliller terör örgütü üyeliği suç tipine gerekçe yapılarak cezaya temel alınmıştır.

Benzer durum, “açık alan yapılanması” adı altında yasal siyasi oluşumlarla ilişkilenenin ve dahi avukatlık faaliyetini bahse konu suçtan yargılananlar müdafisi olarak yürütmenin dahi örgüt üyeliğine delil sayılabildiği yargılamalar bakımından geçerlidir. Madde, istenilen her eylemi üyelik kapsamına dahil edebilecek muğlaklıktadır. Bu madde, örgütle organik bağı olmayan, yalnızca benzer görüşler ifade eden veya aynı konuları haberleştiren kişilerin bile örgüt üyeliğiyle suçlanmasına yol açmaktadır.

TCK 314 ve 220/7’nin mevcut haliyle ve geniş yorumlanarak uygulanması, AİHS’nin 10 ve 11. maddeleri ile güvence altına alınan “ifade özgürlüğü” ve “barışçıl toplanma/örgütlenme” hakkını sistematik şekilde ihlal etmektedir. Bu durum, demokratik bir toplumda fikir çeşitliliğinin bastırılmasına, muhalefetin sindirilmesine ve hukuk devleti ilkesinin zedelenmesine neden olmaktadır.

AİHM, Türkiye aleyhine verdiği birçok kararda, TCK 314 ve 220/7’nin uygulanışının ifade ve toplanma özgürlüklerini ihlal ettiğine hükmetmiştir. Yalnızca haber içeriklerine ve yazılara dayanarak bir gazetecinin “örgüt üyeliği” ile suçlanmasını, AİHS Madde 10 kapsamında ifade özgürlüğüne aykırı bulmuştur. Selahattin Demirtaş ile ilgili aldığı kararda da HDP’nin eski eş genel başkanının tutukluluğunun, “siyasi çoğulculuğu bastırmaya yönelik olduğu” tespit edilerek, AİHS’nin “özgürlük” ve “güvenlik hakkını” düzenleyen 5 ve “ifade özgürlüğü hakkını” düzenleyen 10. maddelerinin ihlal edildiğine hükmedilmiştir. Başka davalarda da Türkiye’deki terör örgütü üyeliği davalarındaki yargı pratiğini eleştiren AİHM, “delillerin değerlendirilmemesi, delillere karşı itirazların gerekçeli bir şekilde açıklanmaması, terör tanımının oldukça geniş yorumlanması” gerekçeleriyle Türkiye’nin “kanunsuz suç olmaz” ilkesini ihlal ettiğine karar vermiştir.

AYM’nin de benzer şekilde birçok kararında, üyelik suçlarının delillendirilmesinde düşünce açıklamalarının tek başına yeterli görülmesinin ifade özgürlüğüne ve adil yargılanma hakkını ihlal ettiğine, gazetecilik faaliyetlerinin örgüt üyeliğiyle ilişkilendirilerek gerçekleştirilen tutuklamaların da hukuka aykırı olduğu belirtilmiştir.

Dahası, bahse konu madde sevkiyle yürütülen soruşturma ve kovuşturmalarda, sıklıkla, “artık var olmayan”, 12 Eylül 1980 öncesi örgütlere atıf yapıldığı, yani bahse konu örgütün artık var olmamasının dahi suçun oluşmasına engel olamadığı görülmektedir. Çeşitli yargılamalarda, yargılananların var olduğundan dahi haberdar olmadığı örgütler önlerine üye oldukları savıyla çıkarılmakta, bu örgütlere üye olmadıklarını kanıtlamaları beklenmektedir. Böyle bir zeminde, Komisyon’un amaçları doğrultusunda “fesholmuş örgütlere yönelik olarak” yapılacak bir düzenlemenin dahi hukuki öngörülebilirlik taşıyamayacağı, zira yarın fesholmuş herhangi bir örgütün, sanığın/şüphelinin somut eylemi ile bağ kurulmaksızın tekrardan suça vesile edilebileceği açıktır.

“Örgüt üyeliği” tanımı “açık”, “somut” ve “ölçülebilir” kriterlere bağlanmalıdır.

Yalnızca düşünce açıklamaları, yazılar, sosyal medya paylaşımları gibi fiillerin delil olarak dahi kullanılamayacağı açık olarak belirlenmelidir. Maddenin kapsamı asgari düzeyde, yalnızca örgütün şiddet içeren faaliyetleri ile yargılananın eylemleri arasındaki somut bağın yoğun, sürekli ve çeşitli biçimde ortaya konulabildiği durumlara daraltılmalıdır.

3/C) Siyasi ve adli suçlarda infaz eşitliğinin sağlanması, hasta tutsakların tahliye süreçlerinin hızlandırılması için yasal değişiklik yapılmalıdır.

Ceza infaz hukukunda “eşitlik ilkesi” esastır; ancak Türkiye’de adli suçlular ile TMK kapsamına giren siyasi suçlular arasında infaz süreleri ve koşullu salıverilme oranları bakımından ciddi bir eşitsizlik bulunmaktadır. Bu konuda bir düzenleme yapılarak cezada adalet sağlanmalıdır. Özellikle infaz rejiminde sıklıkla yapılan değişiklikler ile bu eşitsizlik günbegün tırmandırılmış durumdadır. Ceza infaz rejiminde düzenlemelere gidilmeli, cezada adalet sağlanarak koşullu salıverme hükümleri siyasi ve adli hükümlülere aynı şekil ve şartlarda uygulanmalıdır. Teknik olarak 5275 sayılı İnfaz Kanunu’nda yapılacak değişikliklerle, siyasi ve adi suçluların infaz oranlarının eşitlenmesi ve “ayrımcı infaz rejimi”nin sonlandırılması gereklidir.

İnsan Hakları Derneği’nin (İHD) Merkezi Hapishaneler Komisyonu’nun raporuna göre, 28 Nisan 2025 itibarı ile Türkiye hapishanelerinde tespit edilebilen 161’i kadın ve bin 251’i erkek olmak üzere en az bin 412 hasta mahpus bulunmaktadır. Durumlarına dair yapılan tespitlere göre; ağır olarak tarif edilebilen 335 mahpus bulunmaktadır. Bunlardan 230’u tek başına yaşamını devam ettirememekte ve 105’inindesteğe ihtiyacı bulunmakta, 188’ininde hastalıkları nedeniyle sürekli olarak kontrol edilmesi gerekmektedir. Söz konusu raporda 515 mahpusun hastalıkları belirtilmesine rağmen değerlendirme için gereken detaylar olmadığından ve 2 mahpusun da ne gibi hastalıkları olduğuna dair bilgi edinilemediğinden 517 mahpusun durumlarının ağır olup olmadığına dair değerlendirme yapılamamıştır.

Hasta mahpusların Adli Tıp Kurumu’nun “cezaevinde kalamaz” raporlarına rağmen, “toplum güvenliği için tehlike” gibi sübjektif idari gerekçelerle tahliye edilmemesi, Anayasa’nın 17. maddesindeki “yaşam hakkı” ve “işkence yasağı”nın ihlali anlamına gelmektedir. Hasta mahpuslar için savcılıkların ve emniyet birimlerinin inisiyatifi sınırlandırılmalı, tam teşekküllü hastane raporları esas alınarak infaz ertelemesi otomatik hale getirilmelidir. Aksi durum, cezanın infazının de facto bir idam cezası haline gelmektedir.

Öte yandan hâlihazırda siyasi mahkûmlar için uygulanan sadece “hapis” cezası olmaktan çıkmış durumda, siyasi tutsaklar ceza içinde cezaya maruz kalmaktadırlar. Siyasi mahkûmlar için geliştirilmiş olan hücre tipi ceza sistemi derhal kaldırılmalı, kişi için bir işkence yöntemi olan bu sistemden vazgeçilmelidir. Yine siyasi mahkûmlar için çoklukla gündeme gelen disiplin cezaları da ceza içinde ceza yöntemine dönüşmüş olup mahkûmlar en temel insan haklarından yoksun bırakılmaktadırlar.

Anılan nedenlerle siyasi ve adli suçlarda infaz eşitliğinin sağlanması, hasta tutsakların tahliye süreçlerinin hızlandırılması için yasal değişiklik yapılmalıdır.

3/D) Siyasi iktidarın toplumu baskı altına alma ve topluma gözdağı verme amacı doğrultusunda kullanılan TCK'nin 299. madde ile düzenlenen “Cumhurbaşkanına hakaret” ve 125/3. maddesi ilke düzenlenen “Kamu görevlisine karşı görevinden dolayı hakaret” suçlarını düzenleyen, hapis veya para cezası öngören kanunlar kaldırılmalıdır.

“Cumhurbaşkanına hakaret” suçlamasına konu olan TCK 299. maddeyle, Cumhurbaşkanının devleti temsil etmesi ve Anayasada belirtilen görev ve yetkileri göz önüne alınarak onun kişiliğine yöneltilen hareketin bir bakıma devlet kuvvetleri aleyhine cürümlerden sayılması gerektiği düşüncesinden hareketle müstakil bir suç oluşturulmuştur. Bu düzenlemeye göre, Cumhurbaşkanına alenen hakaret eden kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır. Ancak bu kanun, korunan hukuki değerden ziyade “toplumu baskı altına alma ve gözdağı verme” amacıyla kullanılmaktadır. Kamu görevliliği hiyerarşisindeki konumu itibarıyla eleştiriye en yüksek tahammül göstermesi gereken kimseye yönelen ifadeler nitelikli ve ağır bir suç isnat edilebilmesi, evrensel hukuk normlarını çiğner niteliktedir. Cumhurbaşkanına hakaret suçu, devlet başkanına imtiyazlı bir koruma sağlayarak “eşitlik ilkesini” zedelemekte ve siyasi eleştiri hakkını ortadan kaldırmaktadır. Siyasi figürlerin eleştiriye daha açık olması gerektiği insan hakları literatüründe defaatle ifade edilmiş olmasına karşın Cumhurbaşkanına hakaret suçu, toplumsal gözdağının yanı sıra, ciddi bir ekonomik pazar meydana getirmekte ve yargının asli meselelere odaklanmak yerine suç dahi teşkil etmemesi gereken bir hususta iş yükü ile karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Bu nedenlerle, Cumhurbaşkanına hakaret suçu, genel “hakaret” suçu kapsamında değerlendirilmeli ve özel bir suç tipi olmaktan çıkarılmalıdır. Bununla birlikte AİHM ve AYM içtihatları doğrultusunda siyasi figürlere yönelen ifadeler de ifade özgürlüğü kapsamında geniş yorumlanmalıdır.

AİHM de açıkça bahse konu kanun maddesinin varlığının kabul edilemez ve uygulanamaz olduğunun altını çizmiştir. Devlet başkanlarına yönelik özel koruma sağlayan ceza hükümlerinin “ifade özgürlüğüne yönelik caydırıcı etki” yarattığına dikkat çeken AİHM, Türkiye aleyhine görülen davalarda verdiği kararlarda, “kamu otoritelerinin eleştiriye daha fazla hoşgörü göstermesi” gerektiğini vurgulamıştır. Devlet başkanlarını özel olarak koruyan ceza hükümlerinin, “ifade özgürlüğünü sınırlamak için orantısız bir araç olduğunu” belirtmiştir. AİHM’ye göre, Cumhurbaşkanı makamının siyasal bir makam haline gelmesi ve bir siyasi partinin genel başkanlığı sıfatıyla birleşir hale gelmesi nedeniyle Cumhurbaşkanına hakaret suç tipi “demokratik toplumun gereklerine aykırı”, “öngörülemez” bir düzenleme olarak nitelenmiştir. Öte yandan Cumhurbaşkanının tarafı olduğu bu ceza yargılamalarında Cumhurbaşkanlığının taraf olması, özellikle “silahların eşitliği” ve “yargı bağımsızlığı” bakımından da hak ihlali yaratmakta, “adil yargılanma hakkını” ihlal etmektedir. AYM de, birçok bireysel

başvuru kararında TCK 299 kapsamındaki mahkûmiyetlerin ifade özgürlüğünü ihlal ettiğine hükmetmiştir. Özellikle siyasi eleştiri sınırları içinde kalan sözlerin cezalandırılmasının, Anayasa'nın 26. maddesiyle güvence altına alınan "ifade özgürlüğüne" aykırı olduğunu belirtmiştir. Kaldı ki, madde, kovuşturma aşaması beraatle sonuçlansa dahi öngördüğü cezadaki orantısızlıktan ötürü sıklıkla tutuklama gerekçesi edilmekte, tam anlamıyla bir caydırma vasıtası olarak kullanılmaktadır. Düzenleme gerek uygulamada yarattığı sonuçlar gerekse uluslararası insan hakları normları açısından yapısındaki sorunu haklı çıkarır niteliktedir. Yargı tarafından cumhurbaşkanına yönelik eleştirileri cezalandırmak için sıkça kullanılmakta ve ifade özgürlüğüne ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Ağır cezalar öngörerek siyasi eleştirinin önünü tıkayan, aşırı ve orantısız uygulanan bu kanun maddesi özellikle son yıllarda muhalif siyasetçiler, gazeteciler, sanatçılar ve muhalif yurttaşlar hakkında açılan davaların temel dayanağı haline gelmiştir. İfade özgürlüğü kapsamında kalan siyasi eleştirilerin cezalandırılması, demokratik toplum düzeniyle bağdaşmamaktadır. Maddenin yürürlükten kaldırılması gereği açık ve defaatle içtihatlarla tekrar edilmiş olup, asgari hukuki standartları karşılar bir niteliğe dahi getirilmesi mümkün değildir.

"Kamu görevlisine karşı görevinden dolayı hakaret" suçlamasını düzenleyen TCK 125/3. Maddesi, Türkiye'de uzun süredir hem ifade özgürlüğü hem de hukukun siyasallaşması bağlamında tartışmalara neden olmaktadır. Uygulamada ifade özgürlüğünü zedeleyen, eleştiriye bastırmaya müsait, siyasi araç haline gelme potansiyeli taşıyan bir normdur. Ceza kanunu maddelerinin "açık", "dar" ve "orantılı" olması hukuk devleti ilkesinin gereğidir. Ancak suçlama konusu madde dar tutulmamış "görevden dolayı" ifadesi açık şekilde tanımlanmamıştır. Böylece uygulamada kamusal yetki sahibi muktedirlere yönelen her türlü ifadenin, kendilerine görevinden dolayı yöneldiği kabul edilerek soruşturma ve kovuşturma yürütüldüğü görülmektedir. Ön ödeme kapsamına alınan hakaret suçunda, bahse konu maddenin hariç tutulması da başta eşitlik olmak üzere bütün hukuk ilkelerine aykırı niteliktedir. "Kamu görevlisine karşı hakaret suçu", ifade özgürlüğü davalarında en çok kullanılan hükümlerden birisi olarak yerini korumakta, kamu görevlilerinin kanuna aykırı işlemleri, yolsuzluklarına ilişkin haberler bu kapsamda suçlama konusu yapılmaktadır. Türkiye'de birçok gazeteci, akademisyen, sanatçı ve yurttaş, özellikle Cumhurbaşkanı, vali, kaymakam, polis memuru gibi kamu görevlilerine yönelik eleştirileri nedeniyle TCK 125/3 kapsamında yargılanmıştır. Sosyal medya paylaşımlarında kamu görevlilerine yönelik eleştiriler "görevden dolayı hakaret" olarak yorumlanarak cezai soruşturmalara konu olmuştur. Kolluk kuvvetlerine yönelik "orantısız güç" eleştirisi yapan göstericilere bu madde kapsamında dava açılmıştır. Bu uygulamalar kamusal eleştiriye bastırma, ifade özgürlüğünü sınırlama ve kamu görevlilerinin eleştirilmesini imkânsız hale getirme yönünde etkili olmuştur.

Söz konusu madde, "muğlak" ve "geniş yorumlanabilir" yapıdadır. AİHM ve AYM kararları, bu suçun ancak dar anlamda ve demokratik toplum gereklerine uygun biçimde uygulanması gerektiğini ortaya koymaktadır. AİHM, Türkiye'ye

karşı verdiği çok sayıda kararda ifade özgürlüğüne yapılan müdahalelerin orantısız olduğunu belirtmiş, hakaret suçlarının kamu yararı gözetilmeden geniş yorumlanmasını eleştirmiştir. AYM de ifade özgürlüğü ile kamu görevlilerinin korunması arasında denge kurulması gerektiğini vurgulamaktadır. Demokratik toplumlarda kamu görevlilerinin eleştiriye daha fazla tahammül göstermesi gerektiği, özellikle siyasi rakiplerinin veya gazetecilerin denetimine daha açık olmaları gerektiği izahtan varestedir. Ayrıca, sayısız AİHM içtihadıyla ortaya konulduğu üzere, hakaret suçu olağan koşullarda, kişinin kamuya mal olmuşluğuna ve eleştiriye tabi bir görev üstlenmiş olmasına bağlı olarak, çok daha geniş bir hukuka uygunluk çerçevesinde uygulanırken, TCK 125/3 bu anlayışa terstir. Yani tam tersine, eleştiriye en çok tahammül etmesi gereken kişilere yönelen nahoş ifadeler, özel olarak nitelikli bir suç altında tanımlanmıştır. Nitekim, “görevden dolayı” ifadesi net değildir; yargı makamları tarafından geniş yorumlanarak siyasi içerikli eleştiriler bile bu kapsamda değerlendirilebilecektir ve böyle de yapılmaktadır. Bu suretle, kamu görevlileri eleştiriden muaf hale gelmektedir.

Her kamu görevlilerine dair ne kadar özel bir suç maddesinin varlığı hakaret suçunun doğasına aykırıdır. Ceza hukukunun son çare olması gerektiği ilkesiyle birlikte düşünüldüğünde, kamu görevlilerine yönelen hakareti özel bir suç olarak tanımlayan maddenin kaldırılması gerektiği açıktır. Bahse konu madde, nasıl düzenlenirse düzenlensin, muktedir siyasilere muhaliflerini bastırma sopası olarak, siyasi caydırıcılık işleviyle hizmet etmektedir.

3/E) Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama suçu kaldırılmalıdır.

TCK'nin 216. maddesi, “Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama” ifadesiyle, toplumda kamu düzeninin, barışın ve toplumsal huzurun korunması amacıyla halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama fiillerini somut bir tehlike suçu olarak düzenlenmiştir. Kanuni düzenleme ile “kamu düzeni, toplum huzuru ve barışının korunması hedeflendiği ve nefret söylemlerini sınırlandırmayı” amaçladığı iddia edilmektedir. Kanunun mevcut hali, ifade özgürlüğünü koruma ve nefret söylemiyle mücadele arasında olması gereken dengeyi kurmaktan uzaktır. Bir somut tehlike suçu olmasına rağmen, uygulamada ceza, tutuklama, soruşturma, gözaltı vesilesi edildiği neredeyse hiçbir örnekte somut tehlike ölçütüne dayanılmadığı ve bunun da özellikle, hangi ölçüte göre “tahrik” veya “aşağılama” şartının karşılandığının muğlak bırakılmasından kaynaklandığı görülmektedir. Bu durum hem “hukuki belirlilik” hem de “ifade özgürlüğü” ilkeleri ile çelişmektedir. Kanunun varoluş nedeni “azınlık” durumunda ya da “dezavantajlı” konumda olan kişi ve grupları korumak ve nefret söylemini önlemek olmasına karşın, özellikle çoğunluğun hoşuna gitmeyecek nitelikteki fikir açıklamaları ve haberlere karşı kullanılmaktadır. Düzenleme, görünüşte demokratik toplumlarda da kabul gören “nefret söylemi” sınırlamasıyla paralel gibi görünse de neredeyse hiçbir durumda dezavantajlı gruplar lehine işlemediği, her seferinde çoğunluk yararına siyasi sebeplerle sevk maddesi kılındığı görülmektedir. Maddenin dini değerler bahane edilerek şiddete veya nefrete teşvik söz konusuysa uygulanabileceği ortaya konulmuşken, madde

bununla tam olarak zıt amaçlar doğrultusunda kullanılmaktadır. AİHM, dini dogmaları eleştiren kitap/içerik/paylaşımlardan ötürü bu maddeden hareketle mahkumiyet kararı verilmesini açıkça ifade özgürlüğünün ihlali olarak kabul etmiştir.

Ancak kanunun uygulanmasında halkın bir kesimini diğerine karşı kışkırtan somut, açık ve yakın bir tehlike oluşmadığı hallerde bile, muhalif söylemleri bastırma aracı olarak kullanılmaktadır. Öyle ki halkın bir kesimini harekete geçirecek etkisi veya nüfuzu olmayan kişilerin dahi bu isnat ile karşı karşıya kalması olağan bir yargı pratiği haline gelmiştir. İfade özgürlüğüne yönelik müdahalenin zorunlu bir toplumsal ihtiyaca karşılık gelmesi gerekmesine karşın alelade bir siyasi eleştiri dahi halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama suçunun konusu haline getirilmektedir. Bu haliyle kanun, ifade özgürlüğünü sınırlayıcı bir şekilde yorumlanarak siyasi, eleştirel ya da muhalif söylemleri bastırma, hükümet politikalarına yönelik eleştirileri cezalandırmak için geniş ve muğlak bir şekilde kullanılmaktadır.

Siyasi iktidarın her gün halkı kin ve düşmanlığa tahrik eden veya aşağılayan açıklamaları gözetildiğinde söz konusu maddenin yalnızca toplumun bir kesimi tarafından uygulandığı açıktır. Bu nedenle ilgili maddenin söz konusu maddenin yalnızca toplumun bir kesimi tarafından uygulandığı açıktır. Bu nedenle ilgili maddenin kaldırılması gerekmektedir.

3/F) Düşünce ve ifade özgürlüğü ile basın özgürlüğünü kısıtlamak için kullanılan, “Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” suçunu düzenleyen TCK’nin 217/A maddesi kaldırılmalıdır.

Gerekçesi, “Halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak amacıyla, ülkenin güvenliği, kamu düzeni veya genel sağlıkla ilgili gerçeğe aykırı bilgilerin kamu barışını bozmaya elverişli şekilde yayılması” eylemini cezalandırmak diye sunulan ve hapis cezası öngören TCK’nin 217/A maddesi siyasi iktidarın muhaliflerini cezalandırma ve basın üzerindeki sansürü genişletme amacı taşımaktadır. 2022 yılında “dezenformasyon ile mücadele” gerekçesiyle yasalaşan bu düzenleme, günümüzde eleştirel gazetecilerin cezalandırılması için kullanılan önemli bir araç haline gelmiştir. Gazetecilere karşı en az 65 defa kullanılarak soruşturma ve kovuşturmayla konu yapılan bu yasa uyarınca bugüne kadar yasa kapsamında en az 11 kişi tutuklanmıştır. Bir yıl ila üç yıl arasında değişen hapis cezası, ifade özgürlüğünü kullanan bireyler için caydırıcı etki yaratmaktadır. AİHM kararlarıyla da çelişen bu durum, “orantılılık” ve “demokratik toplumda gereklilik” ilkeleriyle bağdaşmaz. Son dönemde maddeye dayanarak açılan soruşturmanın, ağırlıklı olarak muhalif siyasetçilere, eleştirel gazetecilere ve sivil toplum temsilcilerine yöneldiği görülmektedir. Bu durum, maddenin otoriter araçlara dönüşme riski taşıdığını göstermektedir. Oysaki ifade özgürlüğü, demokrasinin olmazsa olmaz unsurlarındandır.

“Belirsizlik” ve “öngörülebilirlik” sorunu içeren bu kanun, “gerçeğe aykırı bilgi”, “halk arasında korku, panik yaratma saiki”, “kamu barışını bozmaya elverişlilik” gibi soyut ve yoruma açık kavramlara dayanmaktadır. Bu tür belirsiz kavramlar, “hukuk güvenliği” ilkesine aykırıdır. Her ne kadar kamu barışının korunması meşru bir amaç olarak görünse de bu düzenleme; ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü ve demokratik toplum düzeni açısından ciddi sakıncalar barındırmaktadır. Nitekim hem AYM hem de AİHM içtihatlarında, bu özgürlüklerin, özellikle siyasal tartışmalar ve kamusal çıkarı ilgilendiren konular bakımından, daha geniş bir koruma altında olduğu vurgulanmaktadır. Yasanın kabul edildiği dönemde İletişim Başkanlığı bünyesinde kurulan Dezenformasyonla Mücadele Merkezi’nin (DMM) varlığı, AYM tarafından Anayasa’ya aykırı bulunmuştur. Buna rağmen DMM, çalışmalarına devam etmekte ve gazetecileri hedef göstermektedir. Bahse konu düzenleme DMM’nin varlığından bağımsız değildir. İfade özgürlüğünü ihlal eden en yeni düzenlemelerden birisi olarak görülen bu yasanın iptali istemiyle açılan dava AYM tarafından reddedilmiştir. Bu nedenle düzenlemenin iptali ve DMM’nin de kapatılması önerilmektedir.

AYM, çok sayıda kararında ifade özgürlüğünün sadece bireysel bir hak olmadığını, aynı zamanda toplumun bilgi edinme ve kanaat oluşturma hakkını da kapsadığını belirtmiştir. AİHM, kamu gücünü elinde bulunduranlara yönelik eleştirilerin daha fazla koruma altında olması gerektiğini vurgulamıştır. AİHM’ye göre, basın mensuplarına karşı hapis cezası uygulanması, yalnızca “istisnai hallerde” ve “demokratik toplum düzeni için mutlak zorunluluk” durumunda başvurulabilecek bir önlemdir. Dolayısıyla suçun unsurları asgari demokratik standartları sağlaması için “açık” ve “belirli” hale gelmediği sürece, “gerçeğe aykırı bilgi” ve “kamu barışını bozma” gibi soyut kavramlar, nesnel ve ölçülebilir kriterlere bağlanmamış olacaktır. “Kasıt unsuru” somut olarak tanımlanmadan, “gerçek, doğrudan zarar tehlikesi oluşturan” eylemler değil, her türlü gazetecilik faaliyeti cezalandırılabilecektir. Kamu düzenini koruma amacı ceza hukukunun ağır yaptırımları yerine, Basın Kanunu, siyasetin etkisinden arındırılmış, özerk ve bağımsız hale getirilmiş bir Radyo Televizyon Üst Kurulu’nun (RTÜK) denetimleri, yalan haber düzeltme hakkı, etik kurullar, ya da sivil denetim mekanizmaları gibi daha hafif ve demokratik yollarla sağlanmalıdır. Mevcut haliyle maddenin, ifade özgürlüğü üzerinde “geniş” ve “keyfi müdahalelere açık olması” nedeniyle ya tamamen yürürlükten kaldırılması gereklidir.

3/G) Siyasal tartışma alanını daraltarak sansür ve oto-sansürü derinleştiren TCK’nin 301. maddesi kaldırılmalıdır.

301. madde, “Türk milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Türkiye Büyük Millet Meclisini, Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetini ve Devletin yargı organlarını alenen aşağılamak” fiilini suç olarak düzenleyerek suçun oluşması hâlinde faile altı aydan iki yıla kadar hapis cezası öngörmektedir. Söz konusu kanun maddesi “Türk milleti”, “devlet”, “yargı organları” gibi soyut ve mağduriyetinin ortaya konulması güç kavramları kapsamına almakta, bu kapsamda yapılan eleştirilerin

cezai yaptırıma tabi tutulmasına zemin hazırlamaktadır. Bu durum, siyasi tartışma alanını daraltmakta ve oto-sansürü körüklemektedir. Maddenin siyasi ve keyfi yorumlara açık olması özellikle muhalif siyasetçiler, gazeteciler ve aktivistler hakkında kolaylıkla soruşturma başlatılmasına, demokratik eleştirilerin de cezalandırılmasına neden olmaktadır. Uygulamada çoğu zaman siyasi eleştirilerin bastırılması, muhalif seslerin susturulması ve ifade özgürlüğünün sınırlandırılması amacıyla kullanıldığı gerekçesiyle hem ulusal hem de uluslararası düzeyde yoğun biçimde eleştirilmektedir. AİHM kararlarında da “millet”, “devlet yapısı”, “hükümet” gibi devletin soyut varlıklarının “aşağılama” iddiasıyla korunmasının, “demokratik toplum ilkeleriyle bağdaşmadığı” vurgulanmaktadır. Madde, AİHM tarafından defalarca ele alınmış ve ifade özgürlüğüne yönelik kısıtlamalar nedeniyle mahkumiyet kararları verilmiştir. Özellikle “aşağılama” kavramının muğlaklığı, siyasi eleştirilerin ve hatta mizahi ifadelerin bile yargı konusu olmasına neden olabilmektedir. Benzer şekilde, AYM de bireysel başvuru kararlarında TCK 301 ve benzeri maddelerin, Anayasa’nın 26. maddesiyle güvence altına alınan “ifade özgürlüğü” ile çatışabileceğine dikkat çekmiştir. Mahkeme, “kamu gücünü kullanan organların eleştirilmesinin, çoğulcu demokrasinin vazgeçilmez bir unsuru olduğunu” ifade etmektedir.

“Hukukun üstünlüğü” ve “çoğulcu demokrasinin” tesis edilebilmesi için bu tür ceza normlarının tamamen kaldırılması zorunlu olup, asgari düzeyde insan haklarına uygun biçimde düzenlenmediği bir senaryoda demokratik bir topluma yaklaşılması dahi imkansız olacaktır. Gerçekten, 2008 yılında yapılan değişikliklere rağmen, maddenin muğlak içeriği devam etmekte ve ifade özgürlüğünü kısıtlama aracı olarak kullanılmaktadır; madde, yalnızca hukuki açıdan değil, demokratik kültür ve toplumsal gelişim açısından da ciddi sakıncalar barındırmaktadır. Maddenin kaldırılmaması halinde, siyasi hesaplarla kötüye kullanımı da tümüyle ortadan kalkamayacaktır. Bu nedenle, “aşağılama” gibi sübjektif kavramlarla “meşru amaç”, “ölçülülük” ve “zorunluluk” ilkelerine de aykırı olarak muhaliflerini cezalandırmanın aracı haline getirilen keyfi rejimi sınırlamanın tek yolu bu ve benzeri kanun maddelerinin kaldırılmasıdır.

4. Tutukluluğun geçici bir koruma tedbiri olduğu bilinciyle tutukluluğun istisnai niteliğini esas alacak yasal değişiklikler eliyle temel hak ve özgürlükler güvenceye alınmalıdır.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 100. Maddesi tutuklama gibi ağır bir koruma tedbirine başvurulmasının koşullarını düzenlemektedir. Maddeye göre, bir kişinin tutuklanabilmesi için hem “kuvvetli suç şüphesini gösteren somut delillerin” hem de bir “tutuklama nedeninin” bulunması gerekir. Kanunda, şüpheli ya da sanığın “kaçma ihtimali”, “delilleri karartma tehlikesi” ya da “tanıklar üzerinde baskı yapma” gibi somut riskler de belirtilerek kuvvetli suç şüphesi ile tutuklama nedenlerinin birlikte bulunmaları gerektiği ve mutlaka ama mutlaka bu tedbirin ölçülü olması koşuluyla uygulanabileceği yer almaktadır. Ancak bu şekilde ifade edilmiş olmasına rağmen kanunun yorumlanması ve uygulanması bu şekilde

gerçekleşmemektedir. Kanunun belirttiği şartlar, sulh ceza hakimlikleri tarafından dikkate alınmadan, gerekçeli kararlar dahi verilmeden tutuklama tedbirine başvurulmakta, ceza verilmesi halinde infazı olmayan suçlarda dahi tutuklama tedbiri uygulanarak “kişi özgürlüğü” hakkı ihlal edilmektedir. Somut delile dayanmayan, gizli tanık ifadeleri ile yargılamanın yürütüldüğü, kaçma veya delil karartma şüphesinin gerekçelendirilmediği şablon kararlarla verilen tutuklamalar, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkını sistematik olarak ihlal etmektedir. Bir tutuklama nedeni olarak kabul edilen ve katalog suçlar olarak tarif edilen suçların isnadı halinde kuvvetli suç şüphesi koşulu ortadan kaldırılmaktadır. Bununla da yetinilmeyerek Anayasa’nın 19. maddesi ve CMK 100. maddesi gereği bir ceza değil, sadece zorunlu hallerde başvurulması gereken bir geçici koruma tedbiri olan tutuklama kararı keyfi biçimde uygulanmaktadır. Özellikle siyasi muhalefeti bastırmak, eleştirel sesleri sindirmek ve toplumsal muhalefeti şekillendirmek amacıyla sıklıkla keyfi biçimde kullanılmaktadır. Hatta, cezaevlerinin doluluğu sorunundan ötürü, kabul edilemez adi suçlar işleyenler dahi cezaları hiç infaz edilmeden salıverilirken yahut kısa sürede açık cezaevi koşullarında cezaları infaz edilerek tahliyesi gerçekleşirken, basit düşünce açıklamalarının aylar, yıllar süren tutuklamalara tabi tutulabilmesi, Türkiye’de hukuk rejiminin çöküşünün vesikalarından olmuştur.

Türkiye’de yargı makamları, siyasi iktidarın çizdiği sınırlar dışına çıkan gazeteciler, siyasetçiler, akademisyenler, sivil toplum temsilcileri ve aktivistlere karşı sıklıkla tutuklama tedbirine başvurmaktadır. Çoğu zaman iddianamelerde kuvvetli suç şüphesi olarak sunulan deliller; haber içerikleri, sosyal medya paylaşımları ya da tamamen yasal faaliyetler olmaktadır. Bu tür delillerin, “somutluktan uzak”, “yorum ve niyet okumalarına” dayanan şekilde “suçun işlendiğine dair kuvvetli şüphe” olarak sunulması, CMK 100’ün kötüye kullanıldığını göstermektedir. AİHM’in ve AYM’nin bu konuda verdiği çok sayıda ihlal kararı, Türkiye’de tutuklama tedbirinin “istisna” olmaktan çıkarıldığını, adeta bir “cezalandırma aracı” haline geldiğini ortaya koymaktadır. AİHM, Türkiye’ye ilişkin çok sayıda kararında, tutuklamaların siyasi saiklerle yapıldığını ve bu durumun AİHS’nin “özgürlük ve güvenlik hakkını” düzenleyen 5. maddesini ihlal ettiğini tespit etmiştir. Kamuoyunun yakından bildiği örneklerden olan Selahattin Demirtaş ve Osman Kavala kararlarında mahkeme, tutuklamaların, “Bir suç soruşturması amacından ziyade, muhalif görüşlerin bastırılması” amacı taşıdığını vurgulamıştır. AİHM, bu tür uygulamaların “hukuki güvenliği zedelediğini” ve “yargının siyasallaştığını” açıkça belirtmiştir. Benzer şekilde AYM de birçok kararında, “tutuklamaların yeterli gerekçeye dayanmadan ve ölçüsüz şekilde verildiğini” tespit etmiş; “kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının” ihlal edildiğine hükmetmiştir. AYM, tutuklama kararlarının soyut ve klişe ifadelerle verilemeyeceğini, her olayda somut olgularla tutuklama nedenlerinin açıkça ortaya konması gerektiğini vurgulamıştır. Mevcut durumda, kanun maddesinin kendisi ve uygulaması, Türkiye’de herhangi bir demokratik ilerleme ihtimalini tümüyle boşa çıkarır niteliktedir.

Tutuklamanın “son çare” (ultima ratio) olduğu ilkesi, yerleşik bir hukuk ilkesidir. Tutuklama tedbirine ilişkin sistematik sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalı, tutuklama şartlarının uygulanması için gerekli düzenlemeler yeniden gözden geçirilmelidir. Bununla birlikte tutuksuz yargılama asıl, tutuklu yargılama istisnadır. Hâkimlerin tutuklama kararı verirken “kuvvetli suç şüphesini” somut olgularla gerekçelendirmesi zorunluluğu, yasal denetim mekanizmalarıyla güçlendirilmelidir. Bu yerleşik sorunun giderilmesi adına kuvvetli suç şüphesini gösterecek somut delillerinin varlığının öncelikli hale getirilmesi, CMK’deki tutuklama nedeninin varsayıldığı suçlar olarak kabul edilen katalog suçlar uygulamasının daraltılması veya kaldırılması, adli kontrol tedbirlerine başvurulmasının zorunluluk olduğunun açıkça düzenlenmesi gerekmektedir. Hâkimlerin tutuklama kararlarında her somut olayda “adli kontrol”, “yurt dışına çıkış yasağı” ve benzeri alternatif tedbirlerin neden yetersiz kaldığını ayrıntılı şekilde gerekçelendirme zorunluluğu getirilmelidir; gerekçeli karar hakkının mütemadi ihlali normatif düzeyde engellenmelidir. Delil değerlendirmesinde “nesnellik” ilkesi gözetilmeli, yasal faaliyetlerin suç delili gibi sunulmasının önüne geçilmelidir. Bu husus açıkça vazedilmelidir. Delillerin objektif değerlendirilmesi ve “kuvvetli suç şüphesinin” gerçekten “somut” ve “ölçülebilir” kriterlere dayanması sağlanmalıdır. Aksi halde bu şüphe, yargı makamlarının keyfine açık hale gelmektedir.

Özellikle hakim ve savcıların AİHM ile AYM kararlarını tanımadığı durumlarda, uzun tutukluluk süreleri ve makul süreyi aşan yargılamalarda ya da haksız tutukluluk hallerinde, hakim ve savcıların tazminat ve rücu gibi hukuki ve görevi kötüye kullanma gibi cezai sorumluluğuna başvurulmasının yolu açılmalıdır. AİHM ve AYM’nin devam eden tutukluluğun hukuka aykırılığı yönündeki kararlarını dikkate almayan mahkemeler hakkında disiplin mekanizmaları etkinleştirilmelidir. Tutuklama kararlarının siyasi baskı altında verildiği bir ortamda hukuk devleti ilkesinden söz edilemez. Yargılama sonucu ne olursa olsun tutuklama kararlarına bağlı şikayetlerin aktif biçimde denetlenebileceği iç disiplin mekanizması kurulmalıdır. Tutuklama kararları denetlenemediği müddetçe, verilen cezaların, kanun değişikliklerinin yahut sair düzenlemelerinin nesnel hiçbir çıktısı olamayacaktır. Tutukluluğa itiraz mekanizmaları etkinleştirilmeli, tutuklu kişiler için etkili ve hızlı itiraz yolları sağlanmalıdır. Bu süreçlerin yavaş işlemesi, tutuklamayı fiili bir cezaya dönüştürmektedir. Tutuklama kararlarına itirazlara da aynı ölçüde katı gerekçelendirme yükümlülüğü getirilmelidir. Tek bir paragraftan ibaret itiraz sonuçları, tartışmaya kapalı biçimde gerekçeli karar hakkının ihlaline yol açan yapıdadır.

4/A) “Adil yargılanma hakkı” ve “Müdafi yardımından yararlanma” ilkesi bakımından ihlallere yol açan CMK 153 ve 154. maddeleri kaldırılmalıdır.

CMK’nin 153 ve 154. Maddeleri, “adil yargılanma hakkı” ve “müdafi yardımından yararlanma” ilkesi bakımından son derece kritik düzenlemeler içermektedir. Kanunda belirtilen çeşitli suçlar bakımından “savunma avukatının soruşturma

dosyasına erişiminin kısıtlanmasını” ve “müvekkil ile görüşmenin 24 saatliğine yasaklanmasını” düzenleyen maddelerdir. Her iki maddede de kısıtlamaların savcının istemi üzerine hâkim kararıyla gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir. Her iki madde de soruşturma aşamasında savunma hakkına kısıtlama getirebilecek hükümler barındırmakta olup, özellikle terör suçları gibi katalog suçlar kapsamında şüphelilerin müdafileriyle görüşmesinin 24 saat süreyle yasaklanması (CMK 154/2) ve dosya içeriğine erişimin hâkim kararıyla sınırlandırılmasını (CMK 153/2) mümkün hale getirmektedir. Bu düzenlemeler, olağanüstü hâl döneminde geçici nitelikte öngörülmüşken, 15 Temmuz 2016’daki darbe girişiminin ardından kalıcı hale getirilmiş ve uygulamada özellikle muhalif siyasetçiler, gazeteciler, sivil toplum aktivistleri ve eleştirel düşüncüyü ifade eden bireyler üzerinde sistematik biçimde kullanılmaya başlanmıştır.

Her türlü sakıncasından evvel, müdafii erişiminin kısıtlanması, yalnızca adil yargılanma hakkına ilişkin olarak değil, aynı zamanda Anayasa’nın 17. maddesindeki temel hakkın ve işkencenin önlenmesine ilişkin pozitif yükümlülüklerin kendiliğinden ihlaline sebebiyet vermektedir. Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi’nin (CPT) sıklıkla vurguladığı üzere, avukatın rolü sadece hukuki destek değil, aynı zamanda işkencenin önlenmesi bakımından bir güvenlik mekanizması ve işkencenin delillendirilmesi bağlamında bir usuli mekanizmanın yerine getirilmesidir. Avukata erişimin fiilen engellenmesi, işkence ve kötü muamele riskinin arttığı kritik bir zaman aralığı yaratması ve ikrara zorlamaya dönük sistematik ihlalleri ortaya koyması sebebiyle başlı başına kabul edilemez niteliktedir. Madde, genel olarak savunma hakkına büyük ölçüde ket vurmakta, her ne kadar yasada bu sürede sorgu işlemlerinin yapılamayacağı düzenlense de polis ve istihbarat mensupları tarafından bu süreçte “mülakat” adı altında sorgu işleminin yapılmasıyla, müdafii yardımından yararlanma hakkının ihlal edildiği görülmektedir. Bu nedenle müdafii ile görüş yasağı düzenlemesinin kaldırılması gerekmektedir. Soruşturma kapsamında gizlilik kararı alınması halinde, müdafiiiler müvekkilleri hakkındaki arama ve el koyma kararlarına dahi erişememekte, tutuklama veya adli kontrol gibi tedbirlere karşı müvekkillerine karşı elde edilen delillerden haberdar olamamakta ve savunma yapamamaktadır.

AİHM ve AYM, birçok kararında savunma hakkının özüne dokunan bu tür kısıtlamaları eleştirmiş şüphelinin gözaltında bulunduğu ilk saatlerde müdafii yardımına erişimin engellenmesinin savunma hakkına ağır bir zarar verdiğini belirtmiş ve bu kısıtlamanın ancak çok sıkı şartlar altında, zorunlu hallerde ve geçici olarak uygulanabileceğini ifade etmiştir. İfade alınmadan önce ve ifade sürecinde avukat yardımı alınmasının zorunluluğu vurgulanan kararlarda, bu hakkın sınırlandırılmasının yargılamanın adil olmasını ortadan kaldıracabileceği belirtilmiştir. Bu içtihatlar, CMK 153 ve 154. maddelerin uygulamasının “sınırlı”, “gerekçeli” ve “denetlenebilir” olması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Ne var ki Türkiye’de özellikle siyasi içerikli dosyalarda bu maddeler, savunmayı zayıflatmak, kamuoyunun bilgiye erişimini engellemek ve soruşturmanın manipülasyonunu kolaylaştırmak için araçsallaştırılmaktadır. Hâkim tarafından

verilmesi gereken kısıtlama kararları, genellikle savcılık talebinin onaylanmasından öteye gitmemektedir. Bu durum, yargının bağımsızlığına ve etkin denetim mekanizmalarının varlığına gölge düşürmektedir.

Şüphelinin avukatla ilk 24 saatte görüşmemesi, savunmanın ilk aşamasında hayati kayıplara neden olmakta; ifade alma işlemleri avukatsız gerçekleştirilmekte, bu da beyanların güvenilirliğini zedelemekte ve savunmanın gecikmeli kurulmasına yol açmaktadır. Dosyaya erişim engelleri ise müdafilerin etkili bir savunma stratejisi oluşturmasını fiilen imkânsız kılmaktadır. Siyasal iktidarın hasım olarak gördüğü ya da eleştirel düşünceyi ifade eden kişilere karşı açılan davalarda bu kısıtlamaların daha yoğun şekilde uygulanması, “hukuk devleti” ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Trajik biçimde, AİHM içtihadında avukata erişim kısıtının meşru sayılabilmesi için türetilen üç aşamalı test, Türkiye’de tek cümlelik gerekçelerin üç matbu sözcüğüne indirgenmiş olup; sonradan ilgili dosyalar incelendiğinde neredeyse hiçbirinde kararın hukuka uygun olmadığı ve testin karşılanmadığı görülmektedir. AİHM’nin bu konuda içtihadı, çoğunlukla Türkiye’nin avukata erişim kısıtı sonucunda sebep olduğu insan hakkı ihlalleri üzerine bina olmuştur. Dolayısıyla, hem 90’larda hem de mevcut portrede yaşanan ihlallerle yüzleşilebilmesi ve demokratik bir ilerlemeden söz edilebilmesi için bu hükmün kaldırılması, sadece hukuki ve insani değil, sembolik düzeyde de tartışmasız önemi haizdir.

Asgari insan hakları güvencelerini sağlamayan, hak ihlaline dönük risklerin düşürülebilmesinden uzak, yasağın ancak “istisnai”, “somut”, “ağır ve açık tehlike” hallerinde uygulanacağını kanunda açıkça tanımlanmadığı, hâkim kararlarında “gerekçelendirme zorunluluğu” olmayan, soyut ve klişe ifadelerle alınan kısıtlama kararlarını içeren düzenlemeler geçersiz sayılarak dosyaya erişim hakkı güvence altına alınmalıdır.

5. Demokratikleşme ancak halkın siyasi katılımı ile mümkün olabileceğinden halkın siyasi katılımını güçleştiren tüm yasal düzenlemeler ortadan kaldırılmalıdır.

Anayasa’nın 51. 53. ve 54. maddeleri ile güvence altına alınan sendika, toplu sözleşme ve grev hakları; fiili uygulamalar ve idari kararlarla kullanılamaz hale getirilmiştir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına dair 2. maddede yapmış olduğumuz açıklamalar emekçiler için de geçerlidir.

Emekçilerin hak mücadelesi 2911 sayılı yasa kapsamına sokularak “yasadışı eylem” gibi kriminalize edilmektedir. Ayrıca, Türkiye’nin taraf olduğu ILO 87 ve 98 sayılı sözleşmeler, Anayasa’nın 90. maddesi uyarınca kanun hükmündedir. Buna rağmen “milli güvenlik” veya “genel sağlık” gibi soyut gerekçelerle Cumhurbaşkanı kararıyla grevlerin “ertelenmesi” bu uluslararası yükümlülüklerin ve Anayasal hakkın özüne müdahale niteliğindedir.

6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu’ndaki anti-demokratik barajlarveyetkiprosedürleri,örgütlenmeözgürlüğünüfiilenortadankaldırmaktadır.

Yasada “erteleme” olarak geçen ancak fiili bir yasak olan Cumhurbaşkanı yetkisi, idarenin yargı denetiminden kaçırıldığı bir “yetki gaspı” olarak hukuk sisteminden çıkarılmalıdır. İşkolu barajları ve noter şartı gibi bürokratik engeller, sendikal mücadeleyi güçleştirmekte örgütlenme özgürlüğünü engellemektedir.

Türkiye’nin demokratikleşmesi emekçilerin siyasi katılımının artırılması ile mümkündür. Emekçilerin hak mücadelesinin grev yasaklarıyla, işkolu barajlarıyla ve türlü bürokratik zorunluluklarla engellenmesi demokrasinin asli unsuru olan halkın siyasetin dışına itilmesi anlamına gelmektedir. Hukuken yapılması gereken; emekçilerin siyasi katılımını güçlendirmek adına 16 Haziran 2025 tarihinde 178 milletvekilinin vermiş olduğu “İş Kanunu, İş Mahkemeleri Kanunu, Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu ve İcra İflas Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifinin” derhal genel kurula getirilerek kabul edilmesidir.

6. Anayasal güvence altına alınan haklarını kullandığı için okul ve yurtlarda disiplin soruşturmalarıyla karşı karşıya bırakılan üniversite öğrencilerinin temel hak ve özgürlüklerini teminat altına alınan yasal değişiklikler yapılmalıdır.

Üniversite öğrencilerinin anayasal haklarını kullandıkları için disiplin soruşturmalarına maruz kalması, Anayasanın 42. maddesinde düzenlenen eğitim hakkının açıkça ihlalidir. Bir anayasal hakkın kullanımının uyarı, kınama, uzaklaştırma gibi idari bir yaptırıma gerekçe yapılması, anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü ilkesine de aykırılık teşkil etmektedir.

Disiplin yönetmeliklerindeki anayasaya aykırı hükümleri ilga edecek nitelikte yasal değişiklikler yapılmalı, anayasal hakkını kullandıkları için öğrencilerin akademik hayatlarını ve geleceklerini etkileyecek cezaların önüne geçilmelidir.

7. İnsanlığa karşı suçlarla ve işkenceyle mücadele başta olmak üzere suç işleyen kamu görevlilerinin yargılanabilmeleri için gerekli olan soruşturma izinleri dahil tüm yasal engeller kaldırılmalıdır.

İşkence, kötü muamele ve insanlığa karşı suçlarda kamu görevlilerinin yargılanmasının idari izne tabi olması, devletin “etkin soruşturma yükümlülüğünü” yerine getirmesini engellemektedir. AİHS’ye göre işkence yasağı mutlak bir haktır ve bu suçu işleyen kamu görevlileri hiçbir prosedürel engele takılmadan yargılanmalıdır. İzin şartı, fiili bir dokunulmazlık ve cezasızlık kültürü yaratmaktadır. Yalnızca işkence, kötü muamele ve insanlığa karşı suçlarla sınırlı olmamak kaydıyla kamu görevlilerinin yargılanabilmeleri için gerekli olan soruşturma izinlerinin ilgili kanunlardan çıkarılması, Cumhuriyet Savcıları tarafından doğrudan soruşturma açılabilmesi gerekmektedir. Bu düzenleme cezasızlık zırhının ortadan kalkması ve ceza muhakemesinin asli unsuru olan maddi gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından ciddi önem taşımaktadır.

8. Tüm bu talepler başta olmak üzere, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin

infazı hakkında kanun, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanun, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, 2972 Sayılı Mahalli İdareler Seçimi Hakkında Kanun, 5442 sayılı İl idaresi Kanunu, 2559 Sayılı Polis Vazife Ve Salahiyetleri Kanunu, 6087 sayılı Hakimler ve Savcılar Kurulu Kanunu, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 5651 Sayılı İnternet Kanunu, 7545 Sayılı Siber Güvenlik Kanunu, 6112 Sayılı RTÜK Kanunu'nda barışın, demokrasinin ve eşit yurttaşlığın önündeki tüm engeller kaldırılmak üzere yasal değişiklikler yapılmalıdır.

Maddede sayılan kanuni düzenlemeler incelendiğinde 12 Eylül 1980 Askerî darbesi ile 12 Eylül 2010 Anayasa Değişikliği Referandumu'nun büyük ölçüde izlerini taşıdıklarını görmek mümkündür. Her iki gün de tarihteki yerini karanlık sayfalarda almıştır. Her iki gün de hukuk devletini değil kanun devletini beraberinde getirmiş, olağanüstü hal hukukunu olağanlaştırmış ve sonucunda ordunun veya emniyetin gücünü perçinlemiştir. Hukuk ve özellikle yargı, toplumsal baskının birer aracı haline getirilmiş ve siyaset her geçen gün daha da kriminalize edilmiştir. Yukarıda sayılan kanuni düzenlemeler aynı zihin dünyasının, aynı yaşam pratiğinin ürünüdür. Bu nedenle barış, demokrasi ve eşit yurttaşlık için adım atılması umuduyla tüm bu kanuni düzenlemeler yeniden kapsamlı biçimde ele alınmalıdır.

Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin infazı hakkında kanun Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun ile ilgili tespitlerimiz ve taleplerimiz 2. 3. ve 4. maddelerde açıklanmış olduğundan bu madde kapsamında diğer kanunlara ilişkin tespit ve taleplerimize yer verilecektir.

A) 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu

Anayasanın 68. maddesinde de ifade edildiği üzere, siyasi partiler demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır. Bu hükme rağmen Türkiye'de siyasi partilerin kapatılması hâlâ bir gerçeklik olarak mevcuttur. Siyasi partilerin kapatılmasının devrinin geçtiği iddia edilmekteyse de bu raporun yazıldığı tarihlerde AYM'nin önünde Halkların Demokratik Partisi'nin kapatılma davası bulunmaktadır. Siyasi partilerin kapatılmasına alan açan Siyasi Partiler Kanununun 101. maddesinin halen daha yürürlükte olması Türkiye demokrasisi için bir utanç vesikasıdır. Kanunun 101. maddesi ve siyasi partilerin kapatılmasına dair hükümleri düzenleyen Anayasa'nın 68. maddesi halen 12 Eylül 1980 darbesinin ruhunu taşımaktadır.

Bu nedenle yalnızca 101. madde değil Siyasi Partiler Kanununun neredeyse tamamı otoriter ve demokratik siyasi yaşama müdahale edici niteliktedir. Siyasi Partiler Kanunu, siyasi partilerin örgütlenmesine ve faaliyetlerine ilişkin önemli sınırlamalar barındırmaktadır. Düzenli bir siyasi parti üyeliği sisteminin oluşmasına engel olmaktadır. Parti içi seçimlerin demokratik esaslara göre yapılması

yerine zorunlu delegelik sistemiyle parti üyelerinin siyasal katılımını ortadan kaldırmaktadır. Delegelik sistemini kanunda belirtilen koşullarla sınırlandırıp parti içi demokrasiye daha fazla imkan sağlayan modellerin uygulanmasına olanak tanımamaktadır. Ön seçim gibi demokratik aday belirleme yöntemleri konusunda herhangi bir zorunluluğa yer vermeyip anti demokratik aday belirleme yöntemlerinin uygulanmasına imkan tanımaktadır. Hazine yardımının milletvekili genel seçimlerinde toplam geçerli oyların yüzde3'ünden fazlasını alan siyasi partilere yapılması yönündeki düzenleme ile siyasi partilerin finansmanı konusunda adaletsiz bir tabloya sebebiyet vermektedir. Tüm bu nedenler, siyasi partilerde elitlerin güçlenmesine, karar verme konusunda tüm yetkinin siyasi parti liderine bırakılmasına yol açmaktadır.

Anılan nedenlerle, en başta siyasi parti kapatma davalarının açılmasına olanak tanıyan hükümler Siyasi Partiler Kanunu'ndan çıkarılmalı, siyasi partilerin hazine yardımına hak kazanmaları için gerekli olan oran yüzde1'e düşürülmeli, demokratik esaslara dayanan örgütsel yapı, parti üyelerinin siyasal katılımını güçlendirecek mekanizmalar parti tüzüklerinde düzenlenmek üzere kanunda sınırlı biçimde ele alınmalı, önseçim gibi demokratik aday belirleme yöntemleri kanunda zorunlu olarak tanımlanmalı, siyasi partilerde elitlerin ve siyasi parti liderlerinin güçlenmesine yol açan düzenlemeler kaldırılmalıdır.

B) 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunu

Anayasa'da yer alan siyasi partilerin demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsurları olduğuna dair vurgu ancak seçimlerin serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılması halinde anlam kazanır. Bu ilkelerin herhangi birinin sağlanmadığı koşullarda seçme ve seçilme hakkının varlığından söz etmek güçleştirebilir.

Anayasa'nın 67. maddesinde seçim kanunlarının temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenmesi gerektiği açıkça düzenlenmektedir. Oysa tek bir istisna haricinde temsilde adalet ilkesi yerine yönetimde istikrar ilkesinin önceliklendirildiği görülmektedir. Yönetimde istikrar ilkesi büyük nispette tek parti iktidarlarının oluşmasını sağlamak üzere var olan bir ilkeyi anlatmaktadır. Nitekim bu usulün önceliklendirdiği durumda halkın iradesi sandığa yansısı da oluşan parlamentoya yansımamaktadır. Kimi siyasi partiler için eksik, kimi siyasi partiler için aşkın temsil oluşmaktadır. Yönetimde istikrar ilkesinin en önemli araçlarından biri olan seçim barajları halkın ciddi oranda desteğini almış siyasi partileri parlamentonun dışına itebilmektedir. Yönetimde istikrar ilkesinin önceliklendirildiği en yaygın seçim sistemlerinden biri olan d'Hondt sisteminin yüzde10 seçim barajı ile uygulandığı 3 Kasım 2002 seçimleri sonucunda oluşan parlamento aritmetiği ile eksik ve aşkın temsil seçim tarihimizin en yüksek oranlarından birine ulaşmıştır. Bu sayede seçimlerden yüzde34,3 oy ile birinci parti olarak çıkan AKP 550 milletvekilinin seçildiği parlamentoda 363 milletvekili

ile yüzde66 ile temsil edilmiş, seçimlerden yüzde19,4 oy ile ikinci parti olarak çıkan CHP ise parlamentoda yüzde32 ile temsil edilmiştir. Seçilen 9 bağımsız milletvekili dışarıda bırakıldığında, AKP ve CHP'nin yüzde53,7 ile parlamentoda yüzde98 oranında temsil edildiği görülmektedir. Halkın yüzde45'ten fazlasının iradesi parlamentoya yansımamıştır. Bu oranda bir aşkın ve eksik temsilin gerçekleştiği seçimlerin halkın iradesini yansıttığını söylemek mümkün olmayacaktır.

Oysa temsilde adalet ilkesinin önceliklendirildiği milli bakiye sisteminde bu düzeyde bir eksik veya aşkın temsil meydana gelmemektedir. Milli bakiye sisteminin seçim barajı olmaksızın uygulandığı ve 450 milletvekilinin seçildiği 1965 seçimlerinden AP yüzde52,9 oy ile birinci parti olarak çıkmış, AP'yi yüzde28,7 ile CHP, yüzde6,3 MP, yüzde3,7 ile YTP, yüzde3 ile TİP, yüzde2,2 ile CKMP izlemiştir. Bu oy oranları doğrultusunda ise parlamentoda AP 240, CHP 134, MP 31, YTP 19, TİP 14, CKMP 11 milletvekili ile parlamentoda temsil edilmeye hak kazanmışlardır. En düşük aşkın ve eksik temsilin milli bakiye sisteminde ortaya çıktığı açık biçimde görülmektedir. Bunun yanı sıra milli bakiye sisteminin uygulandığı seçim sonucunda tek parti iktidarının oluştuğunun ve bu nedenle milli bakiye sisteminin yönetimde istikrar ilkesini de sağladığını söylemek mümkün olacaktır.

d'Hondt seçim sistemin hem yönetimde istikrarı önceliklendiren niteliği, mevcut düzenlemeler ile yüzde 7'lik seçim barajı ile desteklendiğinde yalnızca temsilde adalet ilkesini ortadan kaldırmamakta aynı zamanda doğrudan yurttaşın oy verme davranışını da biçimlendirmektedir. Bu nedenle sandığa giren oy bu seçim sistemi aracılığıyla doğrudan manipülatif bir nitelik taşımaktadır. Türkiye demokrasisinin güçlenmesi için d'Hondt seçim sistemi kaldırılmalı, milli bakiye seçim sistemine geçilmeli ve anayasada da ifade edildiği üzere yönetimde istikrar ilkesi ile bağdaştırılacak biçimde seçim barajı yüzde3'e düşürülmelidir.

Seçimlerin açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılmasının teminatı İl ve İlçe Seçim Kurullarıdır. İl ve İlçe Seçim Kurullarının yapısında meydana getirilen değişiklik ile bu teminat ortadan kaldırılmıştır. Objektif bir kriter tesis eden Başkanın en kıdemli hakim olma usulü kaldırılmış, yerine birinci sınıf hakimler arasından kura ile Başkanın belirlenmesi usulü getirilmiştir. Bu değişikliğin yargının siyasallaştığı bir gerçeklikte seçimlerin yönetimi ve denetiminin de siyasallaşması amacı taşıdığı aşıkardır. Bu sebeple en kıdemli hakim olma usulü objektif bir kriter tesis etmesi nedeniyle yeniden hüküm altına alınmalıdır.

Seçimlerin açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılması ilkesi sandık güvenliğinin sağlanması, seçim suçlarının engellenmesi bakımından da bir güvence oluşturmaktadır. Ancak her seçimde sıklıkla karşılaştığımız durumlar Yüksek Seçim Kurulu'nun tarafsızlığını ve niteliğini de tartışmaya açmıştır. 2017 Anayasa Değişikliği Referandumu'nda mühürsüz oyların geçerli sayılmasına karar veren YSK, Anayasanın 79. maddesi gereği kararlarının kesin olması sebebiyle yargı denetiminde muaftır. Bu durum

tüm demokratik siyasi hayatı tehdit eder niteliktedir. Bu nedenle YSK kararlarına karşı yargı yolu açılmalıdır.

C) 2972 Sayılı Mahalli İdareler Seçimi Hakkında Kanun

Türkiye’de seçim hükümlerine dair tartışmalar genellikle genel seçime dönük hükümler üzerinden tartışılmaktadır. Özellikle ifade etmek gerekir ki mahalli idareler seçimine ilişkin hükümleri düzenleyen kanun daha da anti demokratik hükümler içermektedir. Temsilde adalet ilkesine kıyasen yönetimde istikrar ilkesinin son derece ağır araçlarla uygulandığı bu sistem belediye meclislerinde bir siyasi parti tarafından çoğunluğun elde edilmesine katkı sunmakla kalmamakta bununla da yetinmeyerek belediye meclislerinde tek parti iktidarlarının oluşmasına neden olmaktadır.

Yine d’Hondt seçim sisteminin uygulandığı belediye meclisi seçimlerinde de ayrıca yüzde10’luk örtük bir baraj uygulanmaktadır. Buna ek olarak kontenjan adaylığı ile yine çoğunlukçu bir yapının oluşması sağlanmaktadır. Tüm siyasi partilerin belediye meclisi seçimleri için almış oldukları oydan geçerli oy sayısına tekabül eden sayının onda biri çıkarılır. Bu sayede her siyasi partinin almış olduğu oy oranı tespit edilmiş olur. Belediye meclisi üye sayısı o seçim çevresinde kaç ise bu rakam üzerinden siyasi partilerin kazanmış oldukları belediye meclisi üye sayısı belirlenmiş olur. Kontenjan adaylığı kapsamında belirlenmiş olan sayıdaki belediye meclis üyelerini de en yüksek oyu alan siyasi parti kazanır.

Bu durumu bir örnek ile somutlaştırmak gerekirse A Partisinin yüzde44 ile birinci çıktığı bir seçim çevresinde B Partisi yüzde11 oy almıştır. Belediye meclisi üyelerinin tespiti için hesap kısmına geçildiğinde A Partisi yüzde34 oy üzerinden belediye meclisi üyelerine hak kazanacak iken B Partisi yüzde1 oy üzerinden hesaplamaya dahil olacaktır. Bu durumda halihazırda kat sayı hesabına dayanan d’Hondt sistemi uyarınca B Partisi ile A Partisi arasında sandıkta 4 kat bulunan fark, kanunun hükmü sebebiyle 34 kata ulaşmış olacaktır. Bu durumda B Partisi belediye meclisinde temsil edilebilecek bir oy almasına rağmen belediye meclisinde temsil edilemeyecektir. Sadece bu örnek dahi durumun vahametini gözler önüne sermektedir.

Bu nedenle belediye meclisleri belediye başkanını denetleme, bütçeyi sorgulama veya kararları reddetme gücünden yoksun bırakılmıştır. Tek parti veya çok güçlü çoğunluk iktidarlarının bulunduğu meclislerde belediye başkanlarının gücü ve etkisi bizatihi seçim sistemi eliyle tartışılmaz bir kimliğe bürünmüştür.

Büyükşehir olan iller ile büyükşehir olmayan illerde seçim sistemi kaynaklı ayrı problemler yaşanmaktadır. Büyükşehir olan illerde büyükşehir belediye meclisi için ayrı bir seçim yapılmamakta ilçe belediye meclislerinden dolaylı olarak büyükşehir belediye meclis üyeleri tayin edilmektedir. Bu durum halkın iradesinin büyükşehir belediye meclisine yansımalarının önüne geçmektedir. Büyükşehir belediye başkanı ile büyükşehir belediye meclisi arasında halkın iradesi bakımından uyumsuz bir

tablonun oluşmasına neden olmaktadır. Büyükşehir olmayan illerde ise bu kez köyler İl Genel Meclisi üyeliği ve köy muhtarlığı için sandık başına gitmektedir. Bu tablo karmaşık olmasının yanı sıra halkın iradesinin tecelli etmesinin önüne geçmektedir. Büyükşehir Kanunu, Mahalli İdareler seçimi Hakkında Kanun ve İl Özel İdaresi Kanunu arasındaki bu uyumsuzluk giderilmelidir.

Özetle, belediye meclisi seçimlerinde uygulanan yüzde10'luk örtük baraj kaldırılmalı, büyükşehir belediye meclisine ilçe belediye meclislerinden dolaylı olarak seçilen üyeler ile ilgili sorunları giderecek düzenlemeler yapılmalı, Büyükşehir Kanunu, Mahalli İdareler seçimi Hakkında Kanun ve İl Özel İdaresi Kanunu uyumlaştırılmalı ve bir bütün olarak mahalli idarelere ilişkin seçimler için milli bakiye sisteminin mahalli idareler seçimine elverişli bir pratik yürürlüğe konulmalıdır.

D) 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ile birlikte, Cumhurbaşkanlığının tarafsız ve partisiz niteliği açıkça ortadan kaldırılmıştır. Hem siyasi parti genel başkanı hem de devlet başkanı sıfatıyla yürütme organına başkanlık eden Cumhurbaşkanı, illerin en üst mülki amiri sıfatı taşıyan valilerini AKP il başkanları, kaymakamları ise AKP ilçe başkanları haline getirmiştir. Çünkü İl İdaresi Kanunu'nun 9. maddesinde açık biçimde valilerin Cumhurbaşkanına karşı sorumlu olduğu düzenlenmektedir. Bu nedenle İl İdaresi Kanunu ile valilere ve kaymakamlara tanınan yetkiler bu perspektif ile değerlendirilmek durumundadır.

İl İdaresi Kanunu ile atanmış vali ve kaymakamlara, olağanüstü yetkiler tanınmaktadır. Öyle ki bu yetkiler kimi zaman yargısal nitelik dahi taşımaktadır. Bir atanmış olarak vali ve kaymakam, seçilmiş belediye başkanlarına karşı vesayet ilkesi gereği geniş bir müdahale imkanına sahiptir. Ayrıca 2911 sayılı Kanundan hareketle toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını fiilen ortadan kaldıracak kararlar almak konusunda valiler ve kaymakamlar yetki sahibidir. Özellikle son dönemde sıkça karşılaştığımız üzere hakkın özüne müdahale anlamına gelecek biçimde şehirlere giriş çıkışların kapatılması, günlerce veya aylarca süren eylem yasakları, kimi mekanlarda herhangi bir eylemin veya toplantının yapılamayacağına dair şablon kararlar ile valiler ve kaymakamlar demokrasiyi tehdit eden bir görev üstlenir hale gelmiştir.

İl İdaresi Kanunu'nun 9. Maddesinin c fıkrasında, valilere, kamu esenliği gerekçesiyle il sınırları içinde her türlü faaliyeti (alkol satışı, festival, konser, basın açıklaması) yasaklama yetkisi verilmektedir. Bu yetki, yaşam tarzına müdahale ve temel hak ve özgürlüklerin idari tasarrufla askıya alınması aracı olarak kullanılmaktadır. Yalnızca kanunda tanımlanan yetkiler ile değil, kanuni düzenleme bulunmayan başlıklarda da genelgeler eliyle yasama yetkisinin gaspına yol açacak düzeyde tasarrufta bulunma konusunda inisiyatif sahibi haline getirilen vali ve kaymakamlar hukuk devletinin en temel prensiplerini ihlal

eden bir eğilimin odağına dönüşmüş durumdadır. Nitekim sokağa çıkma yasağı konusunda herhangi bir yetki tanımlanmamış olmasına rağmen kanunilik ilkesine aykırı olarak sokağa çıkma yasağı kararı verildiği görülmektedir.

Valilerin yetkileri bunlarla sınırlı değildir, Kanunun 66. Maddesinde düzenlenen emre aykırı davranış ile birlikte Valilik emrine aykırı her davranış doğrudan Kabahatler Kanunu uyarınca cezaya tabidir. Bu hüküm doğrultusunda suç ve cezada kanunilik ilkesinin ihlal edildiğinin ve TBMM'nin yasama yetkisinin gasp edildiğini söylemek mümkündür.

Anılan nedenlerle, Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin yarattığı garabet hali İl İdaresi Kanunundaki yetkiler ile birleştiğinde Türkiye'nin demokratikleşmesinin önünde ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Bu nedenle, idare hukuku literatüründe tarif edilen ve idarenin keyfi tasarruflarını somutlayan “beyaz hükümler”den kanunun arındırılması gerekmektedir. İl İdaresi Kanunu'nda tanımlanan yetkilerin temel hak ve özgürlükleri ihlal eden nitelikteki hükümlerinin kanundan çıkarılması gerekmektedir.

E) 2559 Sayılı Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu

Polis Vazife Salahiyetleri Kanunu, Türkiye'nin bir hukuk devleti yerine polis devleti olmayı tercih ettiğinin en bariz örneklerinden biridir. Bu kanun ile polise makul şüphe kavramı üzerinden geniş yetkiler tanımlanmaktadır. Durdurma, kimlik sorma ve arama yetkileri kanunun imkan tanıdığı makul şüphe kavramı üzerinden uygulanmaktadır. Bu uygulama ile özellikle durdurma, kimlik sorma ve arama yetkileri Anayasanın 10. Maddesinde yer alan herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir fıkrasına aykırılık meydana gelmektedir. Tüm bu yetkilerin Anayasada tek tek sayılan sebeplerle ayırım gözetilerek kullanıldığı açıktır. Kanun önünde eşitlik yalnızca mahkeme salonları ile sınırlı değil tüm iş ve işlemlerde uygulanması gereken anayasal bir zorunluluktur.

Türkiye'nin her köşesi, emekçilere, kadınlara, öğrencilere, öğretmenlere, toplumun hakkını arayan her kesimine dönük polis şiddeti görüntüleriyle doludur. Silah kullanma yetkisinin genişliği AİHM ve AYM içtihatlarında somutlanan ölçülülük ilkesine açıkça aykırılık teşkil etmektedir. Diyarbakır'da basın açıklaması yaptığı sırada çıkan çatışmada hayatını kaybeden Tahir Elçi'nin yaşamını yitirmesine sebep olan kurşunların oradaki üç polisten birinin silahından çıktığı yapılan araştırmalar neticesinde ortaya çıkarılmıştır. Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanununun bütününe sirayet eden bu keyfilik hali, kamu düzenini sağlama kisvesi altında gözle görülür bir şiddet ikliminin yaratılmasına sebep olmaktadır. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını kullanan muhalif her yurttaş kötü muamele ve işkence ile karşı karşıya bırakılmaktadır. Toplumsal olaylara müdahalede aynı eğilim ve yaklaşım açık biçimde kendini göstermektedir. Polisin kanunun verdiği silah kullanma yetkisini, bir yaşam hakkı ihlali aracı olarak kullanması kabul edilebilir nitelikte değildir.

Anılan nedenlerle Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu, Türkiye'nin bir hukuk devleti yerine polis devleti olma yönündeki iradesinin en somut göstergelerinden biridir. Kötü muamele ve işkence yasağının ihlal edilmesine zemin hazırlayan makul şüpheyeye dayalı geniş yetkiler keyfiliğin hakim olduğu uygulama pratiklerine dönüşmüştür. Kanunundan neşet eden bu keyfilik cezasızlık zırhı ile birleştiğinde polis şiddeti, yargı denetiminden azade kılınmaktadır. Özetle Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu anti demokratik tüm hükümlerden arındırılmalı, makul şüphe kavramı hak ihlallerine yol açmayacak şekilde somut biçimde yeniden düzenlenmeli, polisin yetkileri temel hak ve özgürlükler ile çatışma meydana getirmeyecek düzeyde tutulmalı ve en nihayetin kötü muamele ve işkence yasağını ihlal halinde etkili bir soruşturma ve müeyyide yolları tanımlanmalıdır.

F) 6087 sayılı Hakimler ve Savcılar Kurulu Kanunu

12 Eylül 2010 ile başlayan süreçte Türkiye'de yargı AKP iktidarının hedefleri ve amaçları doğrultusunda şekillendirilmiştir. Bu şekillendirme öncesi anayasa değişiklikleri eliyle, ardından ise kanunda yapılan değişikliklerle somutlaşmıştır. Kanun yargının tarafsızlığının ve bağımsızlığının önündeki en büyük yapısal engellerden birine dönüşmüş durumdadır.

HSK üyelerinin atama usulünün düzenlendiği 3. Maddede, kurulun başkanlığının doğrudan yürütmenin bir mensubu olan Adalet Bakanı'nın yapacağı yer almaktadır. HSK üyelerinin ise TBMM tarafından belirleneceği düzenlenerek yargı siyasi iktidarın kontrolünde dizayn edilmektedir. HSK, hakim ve savcıların mesleğe kabulünden, atama ve nakillere, terfilerden görevden uzaklaştırmalara kadar doğrudan yetki sahibidir. Bu sürecin doğrudan Adalet Bakanının başkanlığında yürütülüyor olması dahi yargının tarafsız ve bağımsız olmadığı ve olamayacağının ispatı niteliğindedir.

Yargının siyasallaşmasının en somut tezahürlerinden biri olan HSK, hâkimlerin, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre görev ifa etmeleri gerektiğini düzenleyen Anayasa'nın 140. Maddesine aykırılık teşkil etmektedir. Mahkemelerin bağımsızlığı, HSK'nın siyasi niteliği sebebiyle imkansızlaşmıştır.

Hakimlik ve savcılık teminatı ise ayrı bir değerlendirmeyi hak etmektedir. İktidarın beklentisi yönünde karar vermeyen hakimler ve savcılar hakkında disiplin soruşturmasının başlatılması, hakimlerin sürgüne gönderilmeleri ile hakimlik teminatı fiilen ortadan kaldırılmıştır.

Bununla birlikte Anayasa'nın 90. maddesi uyarınca AİHM'in kararları uygulanmak zorundadır. Anayasa'nın 153. maddesi uyarınca ise Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlamaktadır. Ancak AİHM ve AYM kararlarını uygulamayan hakim ve savcılar terfi almakta ve önemli görevlere getirilerek yargının siyasallaşması için azami gayret göstermektedir. İktidarın beklentisi yönünde karar vermeyen hakimler ve savcılar hakkında

disiplin soruşturması başlatılırken, hakimler ve savcılar sürgün edilirken anayasa hükümlerini uygulamayan hakim ve savcılarının terfi edilerek önemli görevler üstlenmesi kabul edilemez.

Anılan nedenlerle, Hakimler ve Savcılar Kurulu Kanununun Adalet Başkanının başkanlık ettiği, üyelerinin siyasal çoğunlukçu bir anlayışla belirlendiği yapısı değiştirilmeli, hakimlik ve savcılık teminatına engel nitelikteki disiplin hükümleri kaldırılmalı AİHM ve AYM kararlarını uygulamayan hakim ve savcılarının meslekten çıkarma cezasına hükmedilmeleri için kanun değişikliği yapılmalıdır.

G) 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, kamu görevine girişte uygulanan Madde 48/A-8'de düzenlenen hüküm ile güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması şartı ile anti-demokratik bir eleme mekanizması kurmaktaydı. AYM tarafından bu uygulama özel hayatın gizliliğini ihlal ettiği ve keyfi fişlemelere zemin hazırladığı gerekçesiyle düzenleme iptal edildi. Fakat AYM tarafından hüküm iptal edilmesine rağmen 7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu ile aynı düzenleme bu kez farklı bir yol izlenerek yeniden yürürlüğe konmuş oldu. Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasından kastın adli sicil sorgulaması olmadığını, ailevi ilişkilerden sosyal medyadaki paylaşımlarına kadar her türlü incelemenin yapıldığını belirtmek gerekir. Bu düzenleme ile kamu görevine katılmaya hak kazanan yurttaşlar kamu görevi yapabilme haklarından mahrum kalmakta, iktidar tarafından bir incelemeye tabi tutulmamak için kamu görevine başvurmamaktadır.

Kanunun 27. maddesinde, devlet memurlarının greve karar vermeleri, grev tertiplenmeleri, ilan etmeleri, buyolda propagandayapmaları yasak olduğu, herhangi bir greve veya grev teşebbüsüne katılamayacakları, grevi destekleyemeyecekleri veya teşvik edemeyecekleri düzenlenmektedir. Devlet memurları, sendika kurabilir, toplu sözleşme yapabilir ancak toplu sözleşmenin en etkili unsuru olan grev hakkından mahrum bırakılmaktadırlar. Bu nedenle, sendika tarafından yapılan grev dışındaki çağrılara iştirak eden devlet memurları Kanunun 125/E maddesi uyarınca kamu hizmetlerinin yürütülmesini engelleme, işi yavaşlatma ve grev gibi eylemlere katılmak veya bu amaçlarla toplu olarak göreve gelmemek, bunları tahrik ve teşvik etmek veya yardımda bulunmak suçlamasıyla devlet memurluğundan çıkarma cezası ile karşı karşıya kalmaktadır. Kanunun 125/E maddesinin sakıncaları bununla da sınırlı değildir. Son derece muğlak ifadelerle düzenlenen bu madde, ideolojik veya siyasi amaçlarla kurumların huzur, sükun ve çalışma düzenini bozmak gibi iddialarla devlet memurlarının memurluktan çıkarma cezası ile karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır.

Günümüz koşullarında, devlet memurluğuna hak kazanmak için iktidar partisi üyesi olmanın bir zorunluluk haline geldiği göz önüne alındığında anılan hükmün herhangi bir tarafsızlık gayesiyle düzenlenmediği, aksine muhalif devlet memurlarının memurluktan çıkarılması için bir fişleme aracı olduğu açıktır.

Son olarak, OHAL döneminde çıkarılan 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameler KHK'nın Geçici 35. maddesi, 7145 sayılı kanun ile yasalaşmıştır. OHAL döneminin bir ürünü olan yargı kararı veya somut delil aranmaksızın, kurum kanaatine veya istihbarat bilgisine dayanılarak kalıcı hale getirilen ihraç rejimi, 657 sayılı kanunun sağladığı memurluk teminatını fiilen ortadan kaldırmıştır.

Anılan nedenlerle, kamu görevine katılmayı siyasi saiklerle engelleyen güvenlik araştırması ve arşiv araştırmasının düzenlendiği 7315 sayılı kanun, 657 sayılı kanunun devlet memurlarının sendikal haklarına ulaşmalarını engelleyen disiplin cezası ve disiplin cezası hükümleri, Kanunun 125/E maddesinde düzenlenen ve kamu görevinin ifasıyla ilgili olmayan siyasi öz taşıyan hükümleri yürürlükten kaldırılmalıdır.

H) 5651 Sayılı İnternet Kanunu

İnternet özgürlüğünü sınırlayan ve dijitalleşmenin son derece yaygınlaştığı günümüz koşullarında temel hak ve özgürlüklere ulaşımı engellemek üzere yürürlüğe koyulan en temel mekanizma olan kanun Sulh Ceza Hakimliklerine geniş yetkiler tanımaktadır.

Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde içeriğin kaldırılması veya erişimin engellenmesi başlıklı 8/A maddesi aracılığı ile halkın haber alma hakkı Cumhurbaşkanı veya bakanlıkların talebiyle doğrudan Sulh Ceza Hakimlikleri eliyle duruşmasız ve savunmasız yapılan incelemeler neticesinde engellenmektedir. Günümüz koşullarında içeriğin kaldırılması veya erişimin engellenmesi kararının Cumhurbaşkanı veya bakanların talebiyle yolsuzluk, rüşvet ve bunun gibi iddiaların örtbas edilmesi için kullanıldığı bilinmektedir. Kanunun ilgili maddesi doğrudan keyfi bir sansür mekanizması olarak uygulanmaktadır.

Nitekim AYM bu kanunun içeriğin yayından çıkarılması ve erişimin engellenmesi başlıklı 9. maddesine ilişkin pilot karar usulüne başvurmak durumunda kalmıştır. Pilot kararında AYM bu durumun yapısal bir sorun olduğunu ve ifade özgürlüğünün sistematik olarak ihlal edildiğini belirterek Meclis'e değişiklik çağrısı yapmıştır. Neticesinde de ilgili madde AYM tarafından iptal edilmiştir. Ancak 5651 sayılı İnternet Kanunundaki anti demokratik hükümler iptal edilen madde ile sınırlı değildir. Nitekim yine Ek Madde 4'te düzenlenen erişim engellerinin yasal dayanağının yetersizliği AİHM tarafından belirtilmiştir.

Son dönemde sıklıkla karşı karşıya kalınan bant daraltma ve sosyal medya platformlarına dönük müdahale amaçlı getirilen yükümlülükler toplumsal baskı ve gözdağı sürecinin önemli halkalarından biri olarak görülmelidir. Özellikle ana akım medya kuruluşlarının doğrudan iktidar güdümünde faaliyet gösteren yayın ve habercilik politikaları göz önüne alındığında halkın haber alma hakkı için sosyal medya platformlarına yönelmeleri bir zorunluluktur. Erişim engellemesi, içerik kaldırma, bant genişliğinin daraltılması gibi araçlar iktidar güdümünde bir kamuoyu amaçlayarak anti demokratik koşulların oluşmasına sebep olur. Bu

nedenle İnternet Kanunu'nda yer alan, erişim engellemesi, içerik kaldırma ve bant genişliği gibi temel hak ve özgürlükleri tehdit eden tüm hükümlerin kaldırılması gerekmektedir.

I) 7545 Sayılı Siber Güvenlik Kanunu

2025 yılının Mart ayında yürürlüğe giren kanun ile Siber Güvenlik Başkanlığına sınırsız erişim yetkisi tanımlanmaktadır. Siber Güvenlik Başkanlığı, siber uzayda varlık gösteren, faaliyet yürüten, hizmet sunan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları, gerçek ve tüzel kişiler ile tüzel kişiliği bulunmayan kuruluşlar dahil olmak üzere bunlardan her türlü bilgi, belge, veri ve kayıtları alabilecek, bunlara ait arşivlerden, elektronik bilgi işlem merkezlerinden ve iletişim altyapısından yararlanabilecek ve bunlarla irtibat kurabilecektir. Üstüne üstlük Siber Güvenlik Başkanlığı tarafından bu yönde bir talepte bulunulması halinde, talepte bulunulan kişi veya kurumlar tabi oldukları mevzuatlardaki hükümleri gerekçe göstermek suretiyle talebin yerine getirilmesinden kaçınamayacaktır.

Herhangi bir yargı kararı olmaksızın kamu kurumlarındaki ve kritik altyapılardaki her türlü bilgi, belge, veri kayıtları Siber Güvenlik Başkanlığının erişebiliyor olması, dijital bir gözetim toplumunun kurulmasına yol açmakta, özel hayatın gizliliğinin ve kişisel veri güvenliğinin açıkça ihlali anlamına gelmektedir. Ayrıca Siber Güvenlik Başkanlığı kanunun kapsamına giren her türlü fiil ve işlemi; bu amaçla mahallinde inceleme yapabilmek veya yaptırabilmek gibi yargı yetkisi mahiyetine gelecek geniş denetim yetkileri ile donatılmıştır.

Siber Güvenlik Başkanlığı ile ilgili güvenlik açıklarının ifşa edilmesi veya doğrudan Siber Güvenlik Başkanlığının eleştirilmesi halinde yurttaşlar kanunda açıkça düzenlenen gerçeğe aykırı içerik üretme veya yayma suçlaması ile karşı karşıya kalabilecektir. Halkın bilgi alma hakkını engelleyen ve doğrudan dijital bir veri ihlali ile sansür kurumu ihdas eden bu kanunda Siber Güvenlik Başkanlığının yapısının ve yetkilerinin yol açacağı başlıklar dahil olmak üzere bu tehlikeleri giderecek değişiklikler yapılmalı, bu derece kritik bir konuda etkili bir yargı denetimine tabi tutulması gerekmektedir.

J) 6112 Sayılı RTÜK Kanunu

Anaakım medyanın bütünüyle iktidar güdümünde faaliyet gösterdiği koşullarda iktidarı eleştirel bir perspektife sahip herhangi bir yayın kuruluşunun faaliyetlerine devam edebilmesi olanaksızdır. Medya üzerindeki siyasi baskının en somut görünümüne kavuşan RTÜK Kanunu'nun 8/1-f maddesinde yayın hizmetinin toplumun millî ve manevî değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamayacağı düzenlenmektedir. İktidarı eleştiren her değerlendirmenin bu madde kapsamında yayın hizmeti ilkelerine aykırılık suçlaması ile karşı karşıya kalacağı açıktır. Çünkü maddede sayılan her bir unsur doğrudan politik anlam taşımaktadır. Bu nedenle her bir kavram her bir siyasi iktidar tarafından farklı

biçimde tanımlanabilecek her siyasi iktidar tarafından da kendilerine yönelik eleştirilerin bertaraf edilmesi için kullanılabilecektir. Yine aynı kanunun bu kez 8/1-b maddesinde düzenlenen yayın hizmetinin ırk, dil, din, cinsiyet, sınıf, bölge ve mezhep farkı gözeterek toplumu kin ve düşmanlığa tahrik edemeyeceği veya toplumda nefret duyguları oluşturmayaacağı düzenlenmektedir. TCK'da düzenlenmekte olan halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama suçu ile doğrudan örtüşen bu hüküm yine RTÜK elinde bir silaha dönüşmüştür. Yayın hizmetlerinin bu ilkelere aykırılığı yalnızca iktidara eleştirel perspektifle yaklaşan yayın kuruluşları için geçerlidir.

Yayın hizmeti ilkelerine aykırılığın gerçekleşmesi halinde yayın kuruluşları, ağır para cezalarına, yayın durdurma cezalarına ve lisans iptali cezalarına hükmedilmektedir. 32. maddede düzenlenen bu yaptırımlar açık biçimde özgür bir basın ikliminin önüne geçmek, sansürü kalıcılaştırmak ve iktidar güdümünde faaliyet göstermeyen yayın kuruluşlarının kapatılmasının yolunu açmak amacını taşımaktadır. Son dönemde TELE 1, Halk TV, Sözcü TV gibi yayın kuruluşlarının karşı karşıya kaldığı cezalar RTÜK Kanunun asıl amacı ve işlevini gözler önüne sermektedir. Bu cezalar vasıtasıyla yayın kuruluşları otosansür ve sansür mekanizmaları uygulamaya mecbur bırakılmaktadır.

Kanunun 35. maddesinde RTÜK üyelerinin nitelikleri ve seçimi koşulları düzenlenmektedir. Kurul üyelerinin siyasi partilerin oy oranlarına göre temsiliyetlerinin sağlanması RTÜK'ün taraflı ve anti demokratik niteliğini göstermektedir. TBMM'de çoğunluğu bulunan siyasi partinin veya siyasi partilerin temsilcilerinin çoğunlukta olduğu RTÜK yapısı Cumhurbaşkanı veya Bakanların talimatlarıyla tüm yayın hayatının belirlenmesine yol açmaktadır. RTÜK, tarafsız ve denetleyici bir kurum olmak yerine Cumhurbaşkanı veya bakanların talimatlarıyla bir cezalandırma aparatı haline gelmiştir.

Anılan nedenlerle, RTÜK Kanunu'nda yer alan özgür basın iklimini ortadan kaldıran, muğlak tanımları yayın hizmeti ilkeleri haline getiren hükümlerin ve bunlara atıfla hükmedilen cezaların kaldırılması, RTÜK üyelerinin çoğunlukçu bir yaklaşımın yerine çoğulcu bir yaklaşımla belirlenmesi gerekmektedir.

